

אסיפת אמרי"ם

ליקוט דברי תורה דברי התעוררות
ומאמרים מספה"ק לפרשת השבוע

אמרות טהורות וסיפורי צדיקים
המעוררים לעבודת השי"ת

פרשת יתרו – תשפ"ד

קונטרס זה נערך ונאסף ע"י אחד מבני החבורה למען זיכוי הרבים

**כל הזכויות שמורות
למכון "קול מנחם"**

**בכל עניני קונטרס זה
לתרומות והנצחות הערות והארות
ניתן לפנות למייל
R5708580@gmail
kolmenachem12@gmail.com**

פרשת יתרו

כותב הרה"ק רבי לייבלי אייגר זי"ע בספרו "אמרי אמת":

בהשבת הזה נפתח מקור הרפואה בשלמות כמו שהיה בשעת מתן תורה שנתרפאו כולם, ונתחדשו כבראשית הבריאה שלא כדרך רפואת הטבע, כי עפ"י דרך הטבע אין מועיל רפואה רק לאדם שנחלש כוחו מחמת מכה או חולי ר"ל, אבל לחסרון אבר אין מועיל שום רפואה וכו', אבל בשעת מתן תורה נתרפאו כולם וכו'.

משל לעשיר אחד שנתחייב ליתן לבנו סך עצום, וכשהצד השני לא עלתה בידו ליתן התחייבותו, אם בכל זאת רוצה הוא בהחתון עוזר הוא לו מכיסו על הוצאותיו ומלבושיו, בכדי שיבוא לידי גמר. וכן היה הענין בשעת מתן תורה, שמחמת רצונו יתברך בנו, שלח רפואה גם למי שאינו יכול לעזור לעצמו מצד מעשיו.

וכן הענין בכל שנה בעת קריאת הסדרה הזאת מכללות ישראל נשפע הרפואה השלימה מחמת האמונה השלימה אף למי שאינו ראוי וכו'. ובפרט ביום שקוראים העשרת הדברות שנאמר בהם 'זכור את יום השבת' ושבת הוא כללא דאורייתא, ומושך רפואה לכל ישראל, כמאמרם ז"ל [שבת יב.] שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבוא. אמן!

אומר הרה"ק ה"בית אברהם" מסלונים זי"ע: פרשת יתרו היא הכנה לשבועות. כמו רופא שנותן לאדם תרופה ומחלק אותה לחלקים מפני שאי אפשר לקבל את כל התרופה בבת אחת, כך אי אפשר היה לקבל בבת אחת גודל הקדושה של חג השבועות, וניתנה לנו גם הקריאה של מתן תורה בפרשת יתרו – והיא הכנה לשבועות.

וישמע יתרו כהן מדין חתן משה את כל אשר עשה אלקים למשה ולישראל עמו כי הוציא ה' את ישראל ממצרים: (יח א)

בשם הרבי מקאצק זי"ע: וכי יתרו לבדו שמע, הרי מקרא מלא הוא "שמעו עמים ירגזון"? – אלא יש שומע ונפסד ויש שומע ונשכר. העמים שמעו וברחו מהשם

יתברך כדי להיפטר מן הפחד, אבל יתרו שמע ובא והתקרב.

אומר הרה"ק ה"תורת אמת" מלובלין זי"ע: ענין הקדמת 'וישמע יתרו' למתן תורה. הוא ללמד דעת לבל יתיימש שום איש ח"ו החפץ בחיים האמיתיים, ורואה בעצמו כי כבר עברו עליו עידן ועידנים ואין נוגה לו להאיר עיניו ממחשכים ושיטעום טעם החיים, ומהקדמה זו יחלץ חושים לבטוח בה' ולצפות לישועה – אם יתרו שלא היה הורתו ולידתו בקדושה זכה להתקרב, ק"ו איש הישראלי נצר מטעי כרם ה', בודאי יוסיף אומץ לצפות לשמוע וללמוד, עד עת בוא ישועתו. ואל יפול לבו על מה שעבר עליו מן הזמנים, רק ישקוד על דלתי שמים, ויהיה שומר ומצפה יום יום, אולי זה היום ויתקרב, ויאירו עיניו באור החיים.

אומרים בשם הרה"ק ה"בני יששכר" זי"ע: יתרו שעד עכשיו תארוהו בשם כבוד "כהן מדין", שמע פתאום שמתארים אותו בתור "חותן משה" ורואים תואר זה כמכובד יותר מתארו הקודם "כהן מדין", ועל כן בא להתחקות על סיבת הדבר.

ברש"י: מקודם היה שמו "יתר" ולכשנתגייר הוסיפו לו אות אחת על שמו.

אמר ה"חידושי הרי"ם" זי"ע: מה ההבדל בין יתרו ליתרו? שיתרו היה ענותן גדול וקרא את עצמו "יתר" – כלומר שהוא מיותר לגמרי ואין בו שום תועלת. הוסיף לו הקב"ה אות על שמו וקראו "יתרו", כלומר: המיותר שלו – רק הוא חושב עצמו כמיותר, אבל האמת אינה כן.

ברש"י: מה שמועה שמע ובא? קריעת ים סוף ומלחמת עמלק.

שואל הרה"ק האדה"ז מסדיגורה זי"ע: ויש לדעת למה דוקא שתי דברים אלו דחקו אותו לבוא יותר משאר ניסים?

ואמר, כי בשאר הניסים הגם שבאו לכלל הכרה אמיתית 'כי גדול ה' מכל האלקים' מ"מ חשב כי מספיק להתגייר בביתו במדין. אך כיון ששמע מקריעת ים סוף ומלחמת עמלק, היה מתפלא, אחרי נס גדול שכזה שבדאי שמע עמלק ממנו, כמ"ש חז"ל 'ויבקעו המים' - שנבקעו כל מים שבעולם, איך יתכן שהוא בא להלחם

במדרש: 'טוב שכן קרוב' – זה יתרו, 'מאח רחוק' – זה עשו.

מסביר הרב ר' שאול מאמסטרדם זצ"ל: רש"י מביא מהמכילתא כי שבע שמות נקראו ליתרו ואחד מהם – "יתר" על שם שיתר פרשה אחת בתורה. ובמסכת סופרים מובא: קע"ה פרשיות שבתורה כנגד קע"ה שנותיו של אאע"ה. והנה אברהם אבינו נקצבו שנותיו לחיות ק"פ שנים, כימי חייו של יצחק, אלא שנתקצרו בשביל עשו, שלא יראהו יוצא לתרבות רעה. הרי שבשביל עשו נחסרו ה' פרשיות בתורה, ובשביל יתרו נתוספה פרשה אחת. הוא שנאמר: 'טוב שכן קרוב' – יתרו, 'מאח רחוק' – עשו.

הרבי ר' העשיל בספרו "חנוכת התורה" מדקדק: למה לגבי משה כתוב - א ל ק י ם, ולגבי יציאת מצרים כתוב ה'?

ויש לומר: הנה מובא בחז"ל, כי סירובו של משה ללכת אל פרעה עשה רושם, וניטלה הכהונה ממנו וניתנה לאהרן. והנה בילקוט שמעוני על הפסוק "אחר שילוחיה" מביא: לאחר שנפטרה הימנו בגט. לפי זה יש לומר, כי שיעור הפסוק כך הוא: 'וישמע יתרו וגו' את כל אשר עשה אלקים למשה', היינו: מידת הדין, שלקח ממנו הכהונה, אם כן מותר לו להחזיר גרושתו, לפיכך – 'ויקח את צפורה אשת משה אחר שילוחיה'. כי עד עכשיו היה כהן והיה אסור בה.

הרבי ר' אלימלך מליזענסק זי"ע אומר: משה לחוד וישראל לחוד. משה ציפה לגאולה אחרת מזו שציפו לה ישראל. כי מדריגות שונות הן בתפיסת מהות הגאולה. יש רואים בה יציאה "משיעבוד לגאולה", מעבודה גופנית אצל האומות. ויש מעמיקים התופסים את היציאה "מעבדות לחירות" כיציאה משיעבוד רחני לקבלת עול מלכות ה'. יחידי סגולה דוגמת משה רבינו רואים בגאולה את היציאה "מאפילה לאור גדול", האור האלקי, שיפזר את החשיכה הגדולה האופפת אותנו. זוהי המדריגה העליונה.

ואת שני בניה אשר שם האחד גרשם כי אמר גר הייתי בארץ נכריה: (יח ג)

הרבי ה"בית ישראל" זי"ע אמר: בפסוקים כתוב שקודם קרא גרשם ואח"כ אליעזר שהצילני מחרב פרעה, והלא

עם ישראל, והשכיל בדעתו שאין זה אלא מחמת ש'עמלק יושב בארץ הנגב' - ואינו בא לראות את צדיק הדור, ולכך 'מי האיש החפץ חיים' - לקבל עליו עול מלכות שמים מוכרח הוא לעזוב את ביתו ולבוא לצדיק כדי לפקוח עיניים עוורות ולהבין לבבות הערלים, ולא די במה שישב בביתו ויתגייר.

ה"שארית מנחם" אומר: ההסבר ברש"י הוא, שלמה בא וכיתת רגליו המדברה, אם ביקש להיות גר צדק, יכול היה להתגייר בביתו? מתרץ רש"י: שמע קריעת ים סוף ומלחמת עמלק, משני אלה למד כי מה שבא לאדם בלא יגיעה אינו מתקיים. כי לאחר שראו כל כך הרבה ניסים על הים וגם הגיעו להשגות גדולות "ראתה שפחה על הים מה שלא ראו נביאים", בכל זאת "ויסע משה את ישראל מים סוף" – הסיען בעל כרחם, בראשם ורובם היו שקועים בביזת הים. וגם מלחמת עמלק – תוצאת נפילתם, שנפלו בספיקות "היש ה' בקרבנו אם אין". וגם בתוך המלחמה, בשעת סכנה, ראו בעליל כי אם מתכוונים הם כלפי מעלה ומשעבדים לבם לאביהם שבשמים הם מתגברים, ובכל זאת מיד היה להם נפילה – "וכאשר יניח ידו וגבר עמלק". מכל זה נוכח יתרו שמדריגות והשגות הנרכשות בלא יגיעה אין להם קיום. לא יגעת ומצאת אל תאמין, על כן בא.

כותב הרה"ק ה"דגל מחנה אפרים" זי"ע בדרך מוסר: יש רמז בתבית "וישמע יתרו" - 'וישמע' – היינו ראוי לשמוע תמיד ולהבין ולהשכיל. 'יתרו' – היינו מה שישאר לו לכל עמלו, כי הכל הבל וריק, ואין מלווין לו לאדם לא כסף ולא זהב וכו', אלא מה שמסגל בתורה ורואה להדריך בניו בדרך הטוב והישר לפני אלקים, זה ישאר לו מכל עמלו, וראוי לו להשגיח תמיד ולשים רעיונו על זה.

עו"א: יש לפרש 'וישמע יתרו': היינו שראוי להבין ולהסתכל, מה שהוא יתרון ומותרות להשליך מעליו, ולא ירדוף אחר מותרות רק יסתפק במה שיש לו ושהוא לצורך, וקל להבין.

הרה"ק הרמ"ח מסלונים זי"ע אמר בשם הרה"ק המוהר"י מווארקא זי"ע: מה שמועה שמע – ובא, כל מה ששמע, בא על ידי זה לעבודת השם יתברך.

ביודעו את צערם של אחיו במצרים, זו משמעות השם 'גרשום', כלומר: שם, במצרים, הייתי גר, רק הבן השני, הוא שקיבל את השם 'אליעזר', כי רק לאחר מכן ניצל מחרב פרעה.

ויבא יתרו חתן משה ובניו ואשתו אל המדבר אשר הוא חנה שם הר האלקים: (יח ה)

ה"חתם סופר" זצ"ל בספרו "תורת משה" כותב: משה מדור לשכינה, מקום שם משה חונה נעשה להר האלקים. ונתקדש ונתעלה להשראת השכינה. "האדם מכבד את מקומו", והאדם מקדש את מקומו.

הרה"ק מקאמרנא זי"ע אמר: הכוונה בזה – כל מקום 'אשר הוא' – משה חונה – 'שם הוא הר האלקים'. מקום השראת השכינה.

כיוצא בזה פירש את הכתוב: 'של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו קודש הוא': כל מקום אשר אתה – משה – עומד שם עליו ולומד תורה, 'אדמת קודש הוא' – אשר השכינה שורה שם.

ויאמר אל משה אני חתנך יתרו בא אליך ואשתך ושני בניה עמה: (יח ו)

ברש"י: אם אין אתה יוצא בגיני צא בגין אשתך ואם אין אתה יוצא בגין אשתך צא בגין שני בניה. לכאורה קשה למה לרש"י לפרש כך, שמא הפירוש כפשוטו? ואמר הרב ר' שאול מאמסטרדם זצ"ל: שהיה קשה לרש"י, לעיל כתוב "ויבא יתרו חותן משה ובניו ואשתו", הקדים בניו לאשתו וכך הוא באמת הסדר הנכון כמו שכתב רש"י בפ' וישלח: עשו הקדים נשים לבנים אבל יעקב הקדים בנים לנשים, שהבנים חביבין על הצדיקים יותר מן הנשים. ואם כאן, למה הקדים כאן האשה לבנים באמרו 'אשתך ושני בניך'? לכך פירש"י, שכך אמר לו: אם אין אתה יוצא בגיני שאיני חביב עליך, צא בגין אשתך החביבה עליך יותר. ואם גם בגינה אי אתה יוצא, צא בגין בניך שהם חביבים עליך עוד יותר, שכך היא מדת הצדיקים. ולפי זה באים הדברים בסדר נכון.

אומר הרה"ק ה"שם משמואל" זי"ע בשם סבו הרבי מקאצק זי"ע: צא בגיני! יתרו ביקש ממשה שיצא מגדרו, ממרום פסגת מדריגתו, כדי שהוא, יתרו, יוכל להיאחז בו, להתעלות ולידבק בו. 'צא בגיני'. הוא

נס ההצלה היה קודם למגוריו בארץ מדין? ומתקשים בזה המפרשים. [הבעל הטורים והאזה"ח הק' ועוד]. ותיריך, שכשמשעה הגיע למדין היה הוא היהודי היחיד במדין, כי כל היהודים היו אז במצרים, ולכן מש"ר רצה לזכור כל הזמן שהוא רק גר במדין שלא ימשך אחרי מעשה הגוים, לכן קרא לבנו הראשון ע"ש הגירות, כדי שתמיד יזכור שהוא רק גר שם, 'כי אמר גר הייתי', שתמיד אמר לעצמו שהוא גר, כדי שלא ימשך.

ואמר בשם ה"תפארת יונתן" איתא: שכשנולד בנו הראשון, עוד היה באמצע קושי השיעבוד, שהרגו יהודים ושחטו תינוקות וכדאיתא, והיו אז חייו של מש"ר בבחינת "טוב מותי מחייו" ונס הצלתו לא נחשב אצלו כ"כ נס גדול, כי לא היה איכפת לו למות, אבל כשנולד בנו השני, היה כבר לאחר שהקב"ה אמר לו בסנה: 'אעלה אותם מעני מצרים', שנתבשר

לו כבר על הגאולה, ואז כבר היה לו כדאי לחיות, ושוב נחשב נס הצלתו לנס גדול.

מתרצים בשם הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל שאמר: שמשרע"ה רצה להראות לנו בזה השתלשלות הניסים שקרו אתו, שמחמת שהרגיש 'גר בארץ נכריה' – ולא נדבק בו מאומה משכניו עובדי ע"ז – לכן זכה אח"כ ל"אלקי אבי בעזרי ויצילני מחרב פרעה' – ולכן שינה סדר השמות.

בספר "שיח זקנים" מביא שהגה"ק מאוסטרובצה זי"ע שאל פעם את אחד מחסידיו: היתכן שמשרע"ה השאיר שני בניו בביתו של כומר (יתרו) ולא הביא אותם למעמד הר סיני? לא ענהו החסיד כלום. אמר לו הרה"ק: אגיד לך, משה רבינו אמר: כיון שבני לא סבלו לא יבינו לשמחה מה זו עושה [אז מיינע קינדער האבן נישט געליטן, וועלען זיי נישט פארשטיין די שמחה]...

שואל ה"משמרת הכהנים": לכאורה הכוונה לזמן שבו היה משה גר בארץ מדין, וא"כ יש לתמוה, מדוע לבנו הראשון קרא גרשום ורק לשני אליעזר, הלא עפ"י סדר הדברים קדמה הצלתו מחרב פרעה להיותו גר בארץ מדין?

וי"ל שכוונת 'גר הייתי בארץ נכריה' – אינה על הזמן ששהה בארץ מדין, אלא על ארץ מצרים, אף בהיותו בבית המלך, לא חש משה את עצמו כנסיך, אלא כגר,

שנאמר 'ויבואו האוהלה', מלשון 'בהלו נרו', משה רבינו האיר עליהם.

ה"חידושי הרי"ם" זי"ע אומר: יתרו דרש מאת משה את הכבוד שיצא לקראתו, ורש"י כותב "כבוד גדול נתכבד יתרו באותה שעה כיון שיצא משה יצאו אהרן נדב ואביהו, ומי הוא שראה את אלו יוצאין ולא יצא" – מכאן לימוד, מי שיודע בנפשו, שהכבוד יעזור לו להגיע אל דרך האמת רשאי לחזר אחריה.

המהר"ל בספרו "גור אריה" כתב יש מקשים בכאן: יתרו שהיה גדול, וכי היה רודף אחר הכבוד, שישלח "יצא בגיני"? אלא אין זו קושיא. כי אין כאן רדיפת כבוד אלא הסרת גנאי ובזיון, שכל אדם אפילו צדיק וחסיד מקפיד על בזיונו, מפני שדרך לכבד את האורח, ובפרט כאשר היה חותן משה, ואם לא יצא לקראתו היה בזיון וגנאי ליתרו ואין זה רדיפת כבוד כלל.

בספר "מכתם לדוד" מהגאב"ד מבראשוב זצוק"ל [שחי בסוף ימיו בירושלים והיה חסיד סדיגורה] כותב: שמעתי בימי עלומי מפ"ק של אדמו"ר בעל "אמרי יוסף" זצ"ל (מספינקא) בשם רב שר שלום מבעל זצוק"ל. דלא יתכן לומר שיתרו גר צדק היה מבקש כבוד שיצא משרע"ה לקראתו, אלא הכוונה היא, דהנה מי שרוצה לנסוע לקבל פני צדיק אמיתי, מזמין לו הס"מ מניעות קשות, ולולא שהצדיק מרגיש זה בביתו ומסייע לו במחשבתו הקדושה, לא היה יכול להגיע למחוז חפצו, ויתרו שנסע לקבל פני משרע"ה אירעו לו סיבות גדולות שעמדו לשטן על דרכו דרך הקודש, ובחכמתו הבין שצריך סיעתא מצד משרע"ה שיצא לקראתם במחשבתו הקדושה, לזה שלח אליו שליח לאמור, אם אין אתה יוצא בגיני למשכני אחרך, שאינני ראוי לזה, צא בגין וכו'.

בהמשך כותב: ולאחר זמן בנסעי על חג השבועות אל אדמו"ר בעל "לקט עני" זצוק"ל מקאסוב, והיה לי ולחבריי נסיעה קשה בערב יו"ט, וכמעט שלא נואשנו להגיע על יו"ט לקאסוב, כי על אם הדרך מקאלאמע התעקשו הסוסים לבלתי ללכת אף שהיו בריאים וחזקים, ולא הועילו כל ההכאות, ואח"כ עזרנו השי"ת והתחילו לרוץ, ובאנו לקאסוב, ולא היה זמן רק להחליף שמלותי ולרוץ לבית מדרשו של אדמו"ר זצ"ל, וכבר עמד אדמו"ר זצ"ל הכן להתפלל, וסיפרתי לפניו את

הדבור הקדוש הנ"ל, ונהנה מזה ואמר לי דהוא ז"ל אמר רעיון זה שסיוע הצדיק מסברא דנפשיה בנסעו פעם לסדיגורה אל רבו הקדוש מהרא"י זצלה"ה, והיה לו נסיעה קשה מאד, ובבואו לפני רבו הקדוש הנ"ל אמר לו "לבי אומר לי שלולא שרבינו היה מסייעני לא הייתי יכול לבוא כעת הלום" ואמר לי אדמו"ר: "והכרתי שתופס דבר זה לאמת". עכ"ל. ותשואות חן לו **להרב י. טירהויז שליט"א** שהמציא לי דברי הרב זצ"ל. עיין בסוף ב"אמרות טהורות" בשם מפסוס"ס.

יוצא משה לקראת חתנו וישתחו וישק לו וישאלו איש לרעהו לשלום וגו': (יח ז)

ברש"י: כבוד גדול נתכבד יתרו באותה שעה כיון שיצא משה יצא אהרן.

אומרים בשם הגר"א בילדותו: וקשה, הרי בתורה כתוב מפורש: 'יוצא משה לקראת חותנו', משה לבדו, ומנין למד רש"י כי גם אהרן יצא לקראתו?

אלא ההסבר הוא: רש"י למד זאת ממה שנאמר 'יוצא משה לקראת חותנו', ולא נאמר 'וילך משה', ככתוב 'ויאמר אל אהרן לך לקראת משה', מכאן למד רש"י, שגם אהרן יצא לקראת יתרו. שכן על הכתוב 'יוצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה' כותב רש"י 'יוצא, לא היה צריך לכתוב אלא וילך יעקב חרנה, ולמה הזכיר יציאתו? אלא מגיד שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם, שבזמן שהצדיק בעיר הוא הודה, הוא זיוה, הוא הדרה, יצא משם פנה הודה, פנה זיוה, פנה הדרה', ומשום זה כתוב כאן 'יוצא משה', ללמדך כיון שיצא משה מן המחנה, פנה הודו זיוו והדרו. אולם תמוה, הרי נשאר אהרן במחנה, ורש"י עצמו בפרשת וארא כותב שמשה ואהרן שקולים כאחד, מכאן מוכח שגם אהרן יצא עם משה.

ברש"י: איני יודע מי השתחוה למי כשהוא אומר 'איש לרעהו' מי הקרוי 'איש' זה משה שנאמר 'והאיש משה'. אומר ה"כתב סופר" זצ"ל: אף כי גם יתרו נקרא "איש" ככתוב: "ויואל משה לשבת את האיש", אלא נראה שכוונת המכילתא לסוף הפסוק "והאיש משה עבדו מאד". וההוכחה היא אשר בוודאי מרוב עניויות הקדים משה והשתחוה ליתרו.

הגה"ק רבי שלמה קליגר זצ"ל מתרץ בדרך צחות: כי מדרך העולם כל מי שנתפרסם ונודע טבעו בעולם אין

מברכין על הנס אלא כשרואים אותו בעינים, מסיפור של משה ראה אותם ראייה ממשית.

שואל הרה"ק המהרי"ד מבעלזא ז"ע: מדוע בהגדה של פסח לא מוזכר שמו של משרע"ה אשר חלקו ביציאת מצרים היה רב לאין שיעור?

ומתריך: משום שהראשון שסיפר את סיפור יצי"מ – היה משרע"ה בעצמו, בספרו לחותנו 'את כל אשר עשה ה' לפרעה במצרים' וגו', ומאחר שמשרע"ה לא הזכיר את עצמו בסיפור יצי"מ, מאז ועד עולם הוא אינו מוזכר בענין זה...

שואל רבי יוסף חיים מבגדד בספרו "עוד יוסף חי": מהי "התלאה" שעברו ישראל בדרכם?

ומפרש: שמלת 'התלאה' – רומזת לה' תלאה, דהיינו חמש תלאות שעברו על ישראל בדרכם, ואלו הן:

א. רדיפת פרעה אחריהם. שהביאה אותם לצעוק אל ה'.

ב. הליכתם ג' ימים במדבר ללא מים, וגם כאשר באו למרה, לא יכלו לשתות מן המים ההם מאחר שהיו מרים. ושוב צעק העם אל ה' 'מה נשתה', והקב"ה הורה למשרע"ה להשליך עץ אל המים ולהמתיקם באמצעותו.

ג. לחמם כלה, הם התלוננו בפני משה, ואז הוריד להם הקב"ה "מן" מן השמים.

ד. ברפידים שוב נותרו ללא מים, ולאחר תלונתם הורה הקב"ה למשה להוציא מים מן הסלע.

ה. מלחמת עמלק. שבעזרת שמים מיוחדת הצליחו למגרו.

הרי לנו חמש תלאות כמנין אות ה', ורמז לכך הפסוק 'ה' – תלאה' אשר מצאתם בדרכי ויצילם ה'.

ויחד יתרו על כל הטובה אשר עשה ה' לישראל אשר הצילו מיד מצרים: (יח ט)

ברש"י: ומדרש אגדה: נעשה בשרו חידודין חידודין שהיה מיצר על אבדן מצרים. היינו דאמרי אינשי גיורא עד עשרה דרי לא תבזי ארמאה באפי.

שואל ה"פנים יפות": מה פשר הדבר שאין לבזות גוים בפני גר עד עשרה דורות, והרי יתרו 'עצמו' היה גר, ובדאי שאין לבזות גוים אחרים בפניו?

שואלים בשלומנו ופעולותיו. ידועים הם ברבים ונודעים בעולם. מכאן שיתרו לא היה צריך לשאול את משה לשלומנו, כי היה הדבר ידוע לו: "וישמע יתרו וגו' את אשר עשה אלקים למשה". אם כן לא היה זה אלא משה ששאל את יתרו על שלומו.

הגאון הגדול רבי משה פיינשטיין זצ"ל שאל: מדוע לא השתחווה גם יתרו למשה? – אלא, היות שיתרו כבר עבד ד' מאות עבודה זרה, לכן לא השתחווה למשה כדי שלא יגידו שזה אצלו עוד ע"ז. ודפח"ח.

הרב ר' שלמה הכהן מוילנא כתב בשם אביו ז"ל בדרך צחות: דהנה אמרו חז"ל במס' ברכות: משה כמה הוה, עשר אמות. ואילו יתרו היה כשאר אנשים שגובהו ג' אמות. ולכן, כאשר רצה משה לנשק את יתרו בעל כרחו היה צריך לשחות לעבר יתרו, ומשום כך לא טרח הכתוב להודיע מי השתחווה למי, כי דבר פשוט הוא שמשה הוא אשר השתחווה בכדי שיוכל לנשק ליתרו.

ויספר משה לחתנו את כל אשר ה' לפרעה ולמצרים על אודת ישראל את כל התלאה אשר מצאתם בדרכי וגו': (יח ח)

ברש"י למשוך את לבו לקרבו לתורה. בספר "ראשי בשמים" מבאר: כי באמת הרי כבר ידע יתרו את כל המעשה מקודם, כמ"ש 'וישמע יתרו' וגו', א"כ מדוע הוצרך משה לספר לו את מה שכבר ידע. אלא הענין הוא, כי מה ששמע יתרו עד עתה היה "סתם סיפורי מעשיות" בעלמא, לא כן עתה כששמע סיפור יציאת מצרים מפי משה, הנה כל דיבור היוצא מפי משה רבינו הוא תורה שלימה, וזש"כ רש"י הטעם למה סיפר משה ליתרו סיפור יצי"מ – למשוך את לבו לקרבו לתורה, רצ"ל כדי שסיפור יציאת מצרים יתהווה לתורה.

הרה"ק רבי יצחק זעליג מסוקולוב זי"ע מבאר את הסמיכות "ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם מיד פרעה ומיד מצרים" – "ויספר" מלשון "לבנת הספיר", האיר והבהיר ליתרו את כל הניסים אשר עשה ה', צייר לו תמונה חיה ובהירה מכל המעשים הללו. עד שיתרו ראה אותם בעליל כמו באסקפלריא המאירה. לכן היה יכול יתרו לברך על הניסים הללו, כי אף על פי שאין

וכדאי שאמרו לפרעה 'עד מתי יהיה זה לנו למוקש', והיה יכול לעשות משהו שם וברח, ועל זה היה מיצר.

ברש"י: טובת המן הבאר והתורה:

שואל הרה"ק ה"דברי ישראל" ממודז'יץ זי"ע: לכאורה אמאי לא אמר טובת קריעת ים סוף ומלחמת עמלק כדאמרינן לעיל? גם דהוי ליה למימר בפסוק 'על כל הטובות' לשון רבים לא על כל הטובה – דמשמע הטובה כולה לא מקצתה כמובן.

ויש לומר: דידוע אם אין קמח אין תורה כמחז"ל, נמצא תורה בלבד היא חצי טובה, וכן פרנסה בלבד היא חצי טובה, רק תורה וגדולה במקום אחד הוא טובה שלימה כולה כמובן.

זה הפירוש 'ויחד יתרו על כל הטובה' על הטובה כולה בשלימות, 'אשר עשה ה' לישראל' ופירש רש"י טובת המן הבאר והתורה, המן והבאר היינו פרנסה, והתורה היא תורה והיינו תורה וגדולה במקום אחד.

ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם מיד מצרים וגו': (יח י)

בגמרא סנהדרין: גנאי הוא למשה ולשישים ריבוא שלא אמרו ברוך עד שבא יתרו ואמר ברוך ה'. שואל הרה"ק ה"תפארת שלמה" זי"ע: וכלום שירת משה ובני ישראל על הים היו דברי שבח והודיה פחותים מדברי יתרו?

אלא, יתרו חידש דבר בהבעת הכרת טובה לה'. בני ישראל אמרו שירה והודו לה' על הטוב והחסד שעשה עם כל אחד לעצמו, אבל יתרו בירך את ה' 'אשר הציל אתכם', על החסדים שגמל עם כלל ישראל, בזה היה יתרו ראשון.

והוסיף הרבי ה"בית ישראל" זי"ע על זה: ואפשר דהמכוון יותר עמוק, דאיתא ג' היו באותה עצה, בלעם איוב ויתרו, ויתרו ברח ממצרים ואילו היה נשאר שם היה גם לו את אותו הסוף שהיה לכל המצרים, וא"כ גם לו עצמו היה נס שברח, ואעפ"כ לא אמר 'ברוך ה' על נס עצמו אלא על ניסי בני', וזה היה הגנאי לבני ישראל.

במדרש: מכאן שחביבין גרים לפני הקב"ה יותר מישראל. וצריך להבין מאיפה הראיה של המדרש?

אלא 'מדין' היה הרי בן הגר המצרית, כדברי הפסוק 'ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה ותלד לו ... ואת מדין', ואחז"ל כי קטורה זו הגר [רש"י שם], אם כן מה שנעשה בשרו חדודין חדודין על מה שאירע למצרים, היה בשל היותו צאצא של הגר המצרית, אף שכבר עברו כמה וכמה דורות מאז.

שואל ה"ישועות מלכו" רבה של קוטנא זצ"ל: למה פירשו חז"ל לגנאי מלת 'ויחד' שמשמעה חדוה? – ונראה לומר, כי שמחה משמעה שאדם שמח בדבר שלא היה לו מעולם. ששון משמעו – אדם שמח בדבר שהיה לו ואבד ממנו וקיבלו בחזרה. הוא שאנו אומרים בברכת חתנים: "אשר ברא ששון ושמחה חתן וכלה", שאצל החתן שמחזר אחר אבידתו ומצאה – זה ששון, ואצל הכלה – זו היא שמחה. וחדוה היא מה שאדם מתחזק בעצמו בכל עוז לשמוח אף שנמצא במצב שצריך ורוצה לבכות. וזה שאמר הכתוב על שבי גולה 'ואל תעצבו כי חדות ה' היא מעוזכם', כי הזקנים בכו בזכרם את הוד בית ראשון, לכן אמר להם להתחזק ולשמוח בישועה זו.

וזה שדרשו חז"ל מהו 'כי חדות ה' היא מעוזכם', בני לוו עלי ואני פורע, מי שבביתו אין כל וצריך ללוות בשביל צרכי שבת אין לבבו פנוי לשמחה, ואף על פי כן עליו לשמוח ולהתחזק בשבת.

וכיון שנאמר כאן לשון 'ויחד' שהוא אמנם לשון שמחה, אבל מתוך התחזקות, להשקיט את רגשות הלב הכאובים, דרשו חז"ל שיתרו היה מתחזק לשמוח בישועת ישראל אף כי בלבבו היתה התרגשות של צער על אבדן מצרים, והוא

התגבר על כך.

שואל הרבי ה"בית ישראל" זי"ע: הרי היה גר צדק אמיתי ומה צער היה לו על איבוד מצרים? ותירץ בשם ה"חידושי הרי"ם" זי"ע: שלאחר שהיה למצרים כל כך הרבה הזדמנויות לחזור בתשובה כשמשה היתרה בהם ולא עשו תשובה, על זה היה מיצר.

והוסיף בשם אז"ל: שאיתא ג' היו באותה עצה, בלעם שיעץ נהרג, איוב ששתק נידון ביסורים, יתרו שברח זכו בניו כו', ועל זה היה לו צער, כי אילו היה נשאר שם היה יכול ליעץ לטובה, כי הוא היה מגדולי היועצים שם,

ה"חתם סופר" זצ"ל כתב לבאר דברי רש"י ז"ל: דהנה הקב"ה לא נלחם עם פרעה, ולא הטביע את המצרים כלל, אלא רק העמיד את המים כמו נד ועברו בזה ישראל בחרבה, ופרעה בשגעונו וזדון לבו הגס גם הוא נכנס לשם בחרבה, ושוב כשכבר יצאו ישראל מהים, הסיר הקב"ה את רוחו החזקה והניח הטבע כמו שהוא מעולם, ולא מיחה בהמים שלא להטביע את פרעה, אלא הניח הדבר על טבעו וממילא נטבע פרעה, והקב"ה לא עשה לו מאומה.

וזה ממש מה שעשה פרעה כדי להשליך את ילדי ישראל ליאור במצרים. כמו שכתב הרמב"ן ז"ל שלא השליכו המצרים את הילדים על פי צווי פרעה ושריו בפרהסיא, אלא הודיע בסתר, שכל מי מן העם אשר ישליך הזכרים ליאור – ויבואו האבות שלהם לצעוק – לא יעשה לו משפט, וממילא הושלכו כל הזכרים ליאור על ידי ההמונים, והמלך ושריו עשו עצמם כמסתירים את פניהם. ז"א שגם הוא לא מיחה ולא השליך ממש ליאור, וגם הקב"ה שילם לו כמדתו שלא השליכם לים, אלא לא עשה להם נס להעמיד המים כמו חומה. על כן אמר: בקדירה שבשלו בה נתבשלו.

ה"קרבן עני" מביא בשם ה"אמרי אש": דהנה כתיב בתהלים: "נודע ה' משפט עשה בפעל כפיו נוקש רשע". פירוש: כאשר יבוא עונש על אדם יוכל לתלותו במקרה ולחשוב כי לא ה' פעל זאת כגמול למעשיו הרעים. אבל כשיבוא עונש באותו דבר שחטא, מידה כנגד מידה, אז נודע כי יד ה' עשתה זאת. זהו: 'עתה ידעתי כי גדול ה' – כי בדבר אשר זדו'.

ה"פרדס יוסף" מפרש על פי דברי הבעש"ט הק' שאמר, שעונשו של בן אדם לפי פסק דינו של עצמו. הכיצד, כשאחד רואה שהשני עושה מעשה רע, פוסק הוא בלבו את העונש שהוא ראוי לו לדעתו, בכך הוא מוציא פסק דין על עצמו, כי הוא שוכח שהוא עצמו אינו נקי מחטאים כאלה. וזהו 'כי בדבר אשר זדו – עליהם', מה שזדו את עונש אחרים יבוא עליהם.

ברש"י: מכירו הייתי לשעבר ועכשיו ביותר. הרה"ק ה"אמרי נועם" זי"ע אומר שהרמז בזה: מכירו הייתי לשעבר – יתרו ידע והכיר שאסור לעבור על דבר שהוא במפורש "עבירה". ועכשיו "ביותר" – אבל כעת

מבאר הרב רבי אברהם ברוידא זצ"ל: בהקדם מאמר חז"ל (חולין צא.) חביבין ישראל לפני המקום יותר ממלאכי השרת שישאלו את השם אחר שתי תיבות שנאמר 'שמע ישראל ה' וגו', ומלאכי השרת מזכירים לאחר שלש תיבות, כדכתיב: 'קדוש קדוש קדוש ה' צבקות'. והנה יתרו כאשר בירך את ה', מזכיר אותו כבר אחרי תיבה אחת שנאמר 'ברוך ה'. ולזה אמר המדרש: מכאן שחביבין לפני הקב"ה יותר מישראל ודפח"ח.

עתי ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים כי בדבר אשר זדו עליהם: (יח יא)

שואל האלשיך הק': יש לתמוה, הרי אין לך כפירה גדולה מזו, שאומר שגם אלהים אחרים גדולים הם, אלא שה' גדול מכולם, אם כן הוא מאמין שיש אלהים מבלעדי ה'?

ויתכן לומר, שהפשט בפסוק הוא כך: 'עתה ידעתי כי גדול ה'', כלומר, הוא לבדו, ומנין לי ידיעה זו? 'מכל האלהים' – עבדתי לכולם ונוכחתי דכולם הבל וריק, ורק ה' הוא האלקים.

הרה"ק ה"תולדות יעקב יוסף" זי"ע אומר: והוא תמוה מה ענין זה לזה? אלא עפ"י האלשיך הק' על הפסוק 'ולך ה' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו', שזהו חסד ה' שמעניש מדה כנגד מדה, שאז יודע וישוב בתשובה וכו', עיי"ש.

וז"ש 'עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים', ר"ל גם בעת העונש שמכונה למדת הדין, הנקרא 'אלקים', יש בתוכו חסד גדול המכנה לשם "ה'". וז"ש 'כי גדול ה' מכל האלקים', היוצא מאלקים, והוא – 'כי בדבר אשר זדו' – נענשו, מדה כנגד מדה ויתנו לב לשוב.

אחד שאל את הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע: כיון שיתרו בעצמו אמר שעבד כל הע"ז, א"כ היה חייב מיתה, שבן נח נהרג על פי עצמו?

ותירץ לו: כי עד עתה עבד ע"ז בשיתוף. ואי' שאין בן נח חייב על ע"ז בשיתוף. והביא ראיה שנח עבד ע"ז בשיתוף – דאי' במכילתא: מכירו הייתי לשעבר ועכשיו ביותר.

ברש"י: בקדירה שבשלו בה נתבשלו.

שאפשר משום הכי כתוב 'לאכול לחם עם חותן משה', שלא אכל אלא לחם.

הרה"ק ה"חקל יצחק" זי"ע מביא בשם הרה"ק המהר"ש מבעלזא זי"ע: הטעם שמשה רבינו לא אכל עמהם רק עמד ושימש כמ"ש רש"י, מפני שנאמר 'ויהי ממחרת' ופרש"י ז"ל ממחרת יום הכיפורים. ואם כן הסעודה היתה ביום כיפור, ואף על פי כן אכלו שעדיין לא נצטוו על יוה"כ. ואף דכבר ניתנה תורה, מ"מ מש"ר לא אמר לישראל עד שצוה לו הקב"ה לאמר להם, והוא כבר ידע ממצות יוה"כ שקיבל כל התורה בהר סיני משום הכי לא אכל עמהם. עב"ד.

הרבי ה"לב שמחה" זי"ע כותב: לא נזכר שמשרע"ה אכל, י"ל ע"ד דאי' בתרגום יונתן 'ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו' - וחמוץ ית איקר שכינתא דה' והוון חזן בקורבניהון דאתקבלו ברעוא "הי כאכלין הי כשתיין", משרע"ה איש האלקים תמיד היה כן ולא היה צריך לאכול. וכן הגידו בשם הרבי מקאצק ז"ל שאמר בשם הרבי ר' בונם ז"ל שאם לא בשביל האנשים לא היה צריך לאכול. ואפשר זהו שאמר יתרו לבנותיו 'קראן לו ויאכל לחם', יתרו היה מבין והיה חפץ לברר ולידע זאת אם משרע"ה צריך לאכול או שהוא תמיד בזו הבחינה שאינו צריך לזה.

ברש"י: ומשה היכן הלך? והלא הוא שיצא לקראתו וגרם לו את כל הכבוד? אלא שהיה עומד ומשמש לפניו.

בשם הגה"ק רבי שמשון מאוסטרפולי זי"ע ששאל: מדוע מצא רש"י לנכון לציין כאן את העובדה כי משה הוא שגרם ליתרו את כל הכבוד? וכי לא די בעצם השאלה ומשה היכן הלך?

אלא, ישנה הלכה שאסור לכבד תלמיד בפני רבו, אולם במקרה שהרב כיבד את תלמידו בפני כולם, הותר האיסור ומותר לכבדו בפני רבו. ותמוה, א"כ, שהלך משם כדי שיוכלו אחרים לכבד את חותנו, שהרי יתרו תלמידו היה ביראת ה'?

וכדי לדחות את התירוץ הפשוט הזה, אומר רש"י "והלא הוא שיצא לקראתו וגרם לו את כל הכבוד?" כלומר, אחרי שמשה כיבד את יתרו בפני כולם, לא

שנתעלה במדריגתו הכיר והבין שגם בעיני "מותרות" צריך להזהר, להשתמש בהם אך ורק לצורך עבודת ה'.

ויקח יתרו חתן משה עלה וזבחים לאלקים ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם עם חתן משה לפני האלקים: (יח יב)

הרה"ק ה"אוהב ישראל זי"ע מביא בספרו הק' את מאמר חז"ל: וכי לפני האלקים אכלו והלא לפני משה אכלו, אלא מכאן שהנהנה מסעודה שת"ח מסובים בה כאילו נהנה מזיו השכינה. והובא ברש"י.

ושאלתי את פי הרב הקדוש המנוח מגיד מישרים דקהילת קוז'ניץ, מהו זה שהקשה כל כך לחז"ל וכי לפני אלקים אכלו, הלא 'שויתי ה' לנגדי תמיד', וכל תנועותיו ומעשיו של אדם צריכים להיות כאילו עומד לפני המלך כידוע, ואם כן לכך כתיב 'לאכל לחם' – כדרכן של צדיקים – 'לפני האלקים'?

והשיב לי: על פי מה דאי' בגמ' מורא רבך כמורא שמים, ובשעה שיש לו מורא רבו אי אפשר להיות עליו מורא שמים כראוי לתפילה מחמת שיש עליו מורא ואימה אחרת.

וזוהו שהיה קשה לחז"ל: וכי לפני אלקים אכלו והלא לפני משה אכלו, והיה עליהם אז מורא רבך והיאך היה באפשרי להיות עליהם מורא שמים, ומה זאת 'לפני אלקים'? אלא מכאן, שכל הנהנה וכו' וזהו בעצמו מורא שמים ודא ודא אחת הוא ודפח"ח. עב"ל.

ה"בעל שבט מוסר" אומר שעל הפסוק 'ויקח קרח' מפרש רש"י לקח את עצמו. אף כאן 'ויקח יתרו' לקח את עצמו לדרך חדשה. הניח את כבודו ומעמדו במדין והלך אחרי משה למדבר שממה. 'ויקח יתרו חותן משה' - הלקיחה הזאת היתה - 'עולה וזבחים לאלקים', הקרבן היותר גדול שהביא.

הרה"ק ה"אור לשמים" זי"ע אומר שאהרן וזקני ישראל הראו כאן: 'לפני האלקים', לפני שמגיעים למדריגות גבוהות יש צורך 'לאכול לחם' - צריך איש ישראל פרנסה, שיהיה משוחרר מן הדאגות הארציות.

הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע דקדק: הא איתא בגמרא הפורש מן הערלה כפורש מן הקבר, וצריך הזאת שלישי ושביעי ואיך אכל שלמים הא טמא הוא? ואמר

מבאר ה"בנין אריאל": יש להבין את מהלך הדברים בין יתרו למשה. ובילדותי פרשתי עפי"מ שכתב החזקוני – שבאו הערב רב לתבוע את ישראל לדון על שלקחו ביזת הים, וטענו הערב רב שהם קרובי המצרים ושיחזירו להם ישראל את שללם, וע"ז באו לדון אצל משה, כך כתב החזקוני. ולפי"ז נמצא ששום אדם לא יכל לשפוט דין זה מפני שכולם היו נוגעים, שהרי או היתה בידם ביזה או שהיו מהערב רב.

משא"כ משה רבינו עצמו כן יכל לדון דין זה, שהרי איתא במדרש עה"פ 'חכם לב יקח מצות' – זה משה, שבשעה שכל ישראל התעסקו בביזת הים הוא העלה את עצמות יוסף ממצרים, נמצא שהוא לא לקח מבזת הים ואינו נוגע ויכול לדונם.

ובזה שפיר שיתרו שאלו 'מדוע אתה יושב לבדך' – ואין עוד שנים שדנים אתך או במקומך, וע"ז ענה מש"ר: 'כי יבא אלי

העם' – כלומר שכל העם באו אלי שלכולם יש שייכות לד"ת, וממילא כולם נוגעים ופסולים חוץ ממני שאינני נוגע. ודפח"ח.

כי יהיה להם דבר בא אלי ושפטתי בין איש ובין רעהו והודעתי את חקי האלקים ואת תורתיו: (יח טז)

שואל הרה"ק רבי דוד מקאצק זי"ע: היה לו לכתוב "יבואו אלי"? אלא בני ישראל היו אז אנשי אמת במדרגה גבוהה, וכאשר אירע סכסוך או דין ודברים בין שני אנשים, שלח אחד את השני אל משה להציע לפניו את טענות שניהם, היה אחד סומך על צדקתו ואמיתו של השני.

ה"משך חכמה" מתרץ: ויש לומר שמלת "בא אלי" מוסבת על "דבר", הדבר בא אלי, אני דן בדבר עצמו וענינו בלי פניות, בלי נגיעה כלשהי ובלי לדעת אפילו מי הם הבעלי דינים [וכן איתא בזוה"ק].

הרב רבי חיים רפפורט אב"ד לבוב מתרץ: על פי מה דאיתא בשו"ע חו"מ שכל דיין שבא לדון דין ומדמהו לדין אחר, שכבר בא ליזו ופסק הדין על פיו, הרי זה בכלל הרשעים. והסמ"ע מסביר זאת כי לכל דין יש נסיבות וביחודות ואין לדמותו לדין אחר. וזה שפירש הכתוב: 'כי יהיה להם דבר בא אלי', היינו

היתה כל מניעה שיכבדוהו גם אחרים בפני משה רבו, וא"כ, אין מקום לומר שמשה עזב את המקום כדי שיכבדו את חותנו, אלא ע"כ אתה צריך לומר שהוא לא הלך משם אבל עומד שם ושימש את אורחיו.

ויהי ממחרת וישב משה לשפט את העם ויעמד העם על משה מן הבוקר וגו': (יח יג)

שאלו פעם את הרב רבי שמואל סלנט זצ"ל רבה של ירושלים: מדוע אינו קובע זמן מיוחד לקבלת אנשים, לפסוק שאלות וכיוצא באלה ענייני הרבנות. ענה: יהודי, ובפרט מנהיג בישראל צריך ללכת בדרכי ה', לדבוק במידותיו. ודרכו של השי"ת שהוא עונה לכל אדם בכל שעה שהוא פונה אליו, כמו שאנו אומרים בברכת המזון: "שאתה זן ומפרנס אותנו תמיד בכל יום ובכל עת". אין לו שעות קבלה קבועות.

הרה"ק ה"אמרי חיים" זי"ע מויד'ניץ אומר: ישראל היו מקושרין בצדיק הדור, בין שהיה להם טוב – בבחינת בוקר, ובין שהיה להם להיפך – בבחינת ערב.

מדוע אתה יושב לבדך וכל העם נצב עליך מן בקר עד ערב: (יח יד)

כי יבא אלי העם לדרוש אלקים: (יח טו)

הרבי ה"בית ישראל" זי"ע אמר בשם ה"שפת אמת" זי"ע: אפשר, דמאחר ואיתא שכל המעשה היה למחרת יום הכיפורים, וביו"כ הרי ירד משה מן ההר, וקודם לכן כבר לא היה למעלה מג' חדשים אצל בני"י, לכן באו אז כל כך הרבה אנשים אל מש"ר, אבל יתרו לא ידע זאת, וחשב שכך זה היה בכל יום.

עו"א: דהנה אחרי יו"כ, לאחר שכולם עשו תשובה והתחילו לעשות חשבון נפש על העבירות שבין אדם לחבירו, מה שכל אחד חייב לשני, וכל אחד בא למש"ר כדי לסלק את כל הדיני ממונות שהיו ביניהם, ולכן היו אז כל כך הרבה אנשים.

עו"א: שעל פי חסידות ויודישקייט זה מאד מובן, כי היה אז לאחר יו"כ, לאחר שכולם עשו תשובה, לכן באו אליו אז כ"כ הרבה אנשים, כי הלכו אליו לקבל ממנו תורה וחסידות.

מספרים שהרבי ר' זושא זי"ע גידל יתום בתוך ביתו, והיה מפנקו ונותן לו מכל טוב, ולא זז מלחבבו עד שהיה ממלא כל משאלותיו, והראה לו תמיד אותות אהבה רבה. – עד שהיו מספרים שכשלמדו אות א', וראה אח"כ שהוא מזיע קצת, ניגב את מצחו ואמר לו ללכת לנח, כי היה ירא להכביד עליו פן יעבור על הלאו של 'כל אלמנה ויתום לא תענון'.

פ"א רצה הרבי ר' זושא לעורר רחמים על כלל ישראל, ונטל את הילד על כתפיו ואמר לו שמוליכו להשתמד – וכששמע הילד זאת, בעט בו וברח ממנו. נשא הרבי את עינו לשמים ואמר: רבש"ע הבט נא וראה איזה עם קדוש יש לך, הלא זולתי אין להיתום שום איש שידאג עבורו, וגם הוא בער (כי לא ידע ללמוד) ואף על פי כן כששמע אודות המרת דת – בעט בי וברח.

הרה"ק מפשעוורסק זי"ע אמר בשם חמיו זי"ע: שבזה פירש הרה"ק רבי אלימלך מרודניק זי"ע את הפסוק: 'היה אתה לעם מול האלקים והבאת אתה את הדברים אל האלקים', 'מול' פירושו נגד. היינו שידבר להם – כביכול – נגד הקב"ה, והם לא ישמעו לו, 'והבאת אתה כך את הדברים לפני האלקים' - ללימוד זכות בעבורם. [וכן איתא ב"שארית מנחם" – ווישאווא על תהלים בשם הרה"ק מברדיטשוב זי"ע].

הגריד"א שליט"א סיפר: שאיש קשה רוח נכנס לאביו הרבי ה"פני מנחם" זי"ע וגלל את אשר על לבו לפניו, וכשיצא מן החדר רווח לו, ואמר להרה"ח ר' חנינא שיף ז"ל שירד לו אבן כבדה מעל לבו. בסיום קבלת קהל סיפר ר' חנינא לאז"ל את דברי החסיד, נענה לו אז"ל: "אם ממנו ירד האבן להיכן לבסוף הגיע האבן ... " כאומר שהוא נטל על עצמו את צרת ישראל – והיינו דכתיב 'כי יהיה להם דבר' – צרה וצוקה – 'בא אלי' – הנני נוטל הצרה עלי.

ויאמר חותן משה אליו לא טוב הדבר אשר אתה עושה: (יח יז)

שואל הרה"ק רבי דוד מטולנא זי"ע: א. איך באמת משה רבינו ע"ה עמד בכך לשבת לבדו לשפוט את העם מן הבוקר ועד הערב? ב. מדוע אחר הדברים האלה כתוב שמשרע"ה שלח את יתרו חותנו לארצו, והרי יתרו לכאורה צדק בדבריו?
ואמר: כי כשם שניסים רבים ארעו לאבותינו במדבר, כך ענין נסיון זה אירע למש"ר, אך כל זה נמשך עד אשר

דבר שכבר בא אלי והכרעתי את הדין, לא הסתמכתי על ההכרעה הקודמת, דנתי ושקלתי מחדש – 'ושפטתי בין איש ובין רעהו', התחשבתי בזה שבאן באו אנשים אחרים ומסיבות מיוחדות.

הרה"ק רבי מנחם מאמשינוב זי"ע אמר: שיתרו טען למשרע"ה 'מדוע וגו' וכל העם נצב עליך' - והרי אינך שופט אלא חלק מהעם? על זה ענהו מש"ר 'כי יבא אלי העם' – ביאת העם אל הצדיק אף מבלי שישוחח עמם, מביאה - 'לדרוש אלקים'.

הרה"ק ה"אהבת שלום" זי"ע שואל: לכאורה יש להבין למה הוצרכו האנשים לבוא אל משה ולהגיד טענותיהם, והלא גם בלאו הכי ידע משה רבינו הכל מעצמו, כדאיתא בזה"ק על פסוק זה שהדיבור בא בעצמו אל משה ברוה"ק, א"כ מה היה הצורך שיבואו האנשים אליו.

ומבאר הענין: כי באמת האנשים האלו היו צריכים להכניע עצמם ולבוא אל משה, אלא שהם לא רצו להכניע עצמם, על כן סיבב הקב"ה שיתהווה להם איזה דין ודברים או שאלה וכדו', שיצטרכו לבוא אל משה שיורה להם השאלה או להתדיין לפניו בדין תורה. זהו 'כי יהיה להם דבר בא אלי ושפטתי בין איש ובין רעהו' – ואגב זה יוכל להיות העיקר 'והודעתי את חוקי האלקים ואת תורותיו' – היינו שילמד אותם דרך בעבודת השי"ת.

באופן אחר כתב ה"אהבת שלום": שהם היו באים אל משה רבינו לבקש ישועה, כגון על צרכי רפואה או פרנסה או שאר הצטרכויות גשמיות, וז"ש משה 'כי יהיה להם דבר בא אלי' – כלומר כשיש להם איזה בקשה בעניני צרכי גשמיות, ואחר שכבר באו אלי אז 'והודעתי את חוקי האלקים ואת תורותיו'.

נכדו הרה"ק ה"ישועות משה" זי"ע מוויז'ניץ הוסיף על זה: 'י היה להם דבר' ר"ת "ילד", דהיינו דבעניני חינוך ילדים צריך לבוא אל הצדיק, כל אדם אל מי שהוא מקושר אליו ולהתייעץ עמו.
"יבא אלי" גם עולה בגימט' "ילד", שיבוא למורה דרך שלו וישאל אותו כיצד להתנהג בענין חינוך ילדיו, ולא יסמוך על עצמו, זה יסוד גדול בחינוך הבנים.

האדמו"ר מקודינב רבי חנוך העניך זי"ע היה אומר: 'איעצך ויהי אלקים עמך' – כלומר: שיהיה 'שויתי ה' לנגדי תמיד', שזו העצה הכי טובה לאדם להוציאו מכל המשברים והסכנות, שיקיים בעצמו 'ויהי אלקים עמך'.

בספר "עדות ביהוסף" [נדפס בזלצבאך תק"א] שואל שלכאורה דברי יתרו אינם מובנים. כי משמע דעד עתה לא היה אלקיו עמו? ועוד, מה עצה היא זה, שידוע לכל דמה שקשה לאחד נוח לשני?

ושמעתי בשם הגאון מ"ו אלעזר מקראקא ז"ל אשר נסע בארץ הקדושה (?), דבזה"ק מקשה, איך יוכל להיות ששכינה בעדת קל בשעת המשפט, הלא אמרו ז"ל שהבעלי דינים יהיו בעיניך כרשעים, והקב"ה אמר אין אני יכולים לדור במקום אחד? ומתרץ הזוהר: בשעה שיוצאים בעלי דינים לחוץ ונושאים ונותנים בדבר, אז באה השכינה.

לפי זה אם ישב משה בדד ולא ישא ויתן עם דיינים, לא יצאו בעלי דינים, ואם כן איך תוכל השכינה לשרות עליך, לכן פתח בחכמה שתקח דיינים ושרי עשרות, ואז צריכים בעלי הדין לצאת החוצה, וא"כ יהיה אלקים עמך.

וזהרת אתה את החקים ואת התורת והודעת להם

את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון (יח כ)

בשם הרה"ק רבי לייב המוכיח מפולנאה זי"ע: גם ההליכה בדרך שהחסידים מכתתים בה את רגליהם מעיר לעיר ומכפר לכפר, עד שהם זוכים להקביל את פני רבם, יש בה משום עבודה.

כשהיה פעם הרב החסיד הברון שמעון זאב רוטשילד בעיירת המרפא מארינבאד, היה שם באותו הזמן גם הגה"ק ה"כתב סופר" זצ"ל, ומידי יום ויום ביקר אותו השר במעונו. יום אחד, לא חש כל כך בטוב בעל ה"כתב סופר", וכשבא השר לבקרו לא התעכב שם הרבה, אלא תיכף פנה ללכת, הצטדק השר לפניו ואמר שהגמרא אומרת [ב"מ ל:]: דתני רב יוסף והודעת להם זה בית חייהם, את הדרך זו גמילות חסדים, אשר ילכו זה זה ביקור חולים. ולמה דרשו מצוות ביקור חולים מפסוק זה? בכדי לרמז שביקור חולים צריך להיות בלא להתעכב ולהכביד על החולה אלא "ילכו בה"...

יתרו נתעורר על הדבר ושאל את משה על כך, דמאז והלאה נתקלקל הענין ולא נמשך עוד, ולכן חשש משה רבינו שמא יתרו ישאל אותו עוד שאלות וכיוצא בו, ויקלקל עוד ענינים נסיים אחרים, לכן עמד ושילחו לארצו.

נבל תבל גם אתה גם העם הזה וגו': (יח יח)

ענתה שמע בקולי איעצך ויהי אלקים עמך וגו': (יח יט)

הרבי ר' יהונתן אייבשיץ זי"ע אמר כאן דבר נפלא: הנה אמרו חז"ל בילקוט על הפסוק: "בקש קהלת למצוא דברי חפץ" – בקש קהלת לדון דינים שבלב, בלי עדים והתראה, יצאה בת קול ואמרה לו: "וכתוב יושר דברי אמת" – על פי שנים עדים או שלשה עדים וגו'.

וזו היתה טענת יתרו: אם יבוא אחד ויתבע מחברו והלה יכפור, ואתה – משה תדע ברוח הקודש שהאמת היא עם התובע, מה תעשה? אם תפסוק לשלם, הרי זה נגד הדין של ע"פ שנים עדים וכו', ואם לא ישלם – זה אינו צודק, שהרי אתה יודע שהתובע צודק, ולכן "נבול תבול גם אתה וגם העם", כי הרי תרפינה ידיך ולא תוכל לפסוק, לא לכאן ולא לכאן. ועוד נזק יהיה בזה לאומה, כי הרי מצוה לבצוע ולפשר בין הצדדים, ברם הדין הוא שכאשר הדיין ידע כבר את הדין אסור לו לבצוע, וא"כ מכיון שאתה תדע את הדין מיד, לא תוכל לעולם לפשר ויהיה בזה נזק לעם ונבל תבלו אתה והעם.

וכדי להציל את משה מהמבוכה הנ"ל, כדי שלא תצטרך השכינה להסתלק ממשה בשעה שהוא דן את הדין מיד לפי רוח הקודש – יעץ לו יתרו: "איעצך ויהי אלקים עמך", ולא יסתלק ממך אף לרגע, וזה יהיה רק אתה תבחור באנשי חיל שהם ידונו את העם. ודפח"ח.

הרבי מקאצק זי"ע אמר: עיקר העצה לשמוע בקולו ...

בשם הרה"ק מלכוביץ זי"ע: הנני מיעצך שלפני כל דבר שאתה רוצה לעשות, תתבונן תחילה אם יש אלקים עמך במעשה זה, שאין כאן כוונה אישית פסולה, אז תעשהו. ואם אין אלקים בזה – אל תעשה.

עו"א: רוצה לומר: 'איעצך' – עצתי שבכל עניניך תראה שתתקרב בזה לה' ותבקש עזרתו, ותסמוך ותשען עליו ועל רחמיו הרבים.

חכמים. והנה אין לך בעל רוח הקודש גדול ממשה רבינו, ובכל זאת לא נהירא לר' אלעזר המודעי ש'ואתה תחזה' פירושו בנבואה. שיבחר אותם על פי רוח הקודש, אלא במחזה שחוזין בה החכמים. לומר לך כי פעולותיו של מנהיג בשר ודם צריכים להעריך בעיני בשר, כי המנהיג הוא על הציבור והציבור אינו נביא.

הרה"ק ה"מקור ברוך" מסערט ויז'ניץ זי"ע סיפר: שבכנסיה הגדולה השלישית במארינבאד, קם הגאון הגדול רבי מנחם זמבא הי"ד להשמיע את דבריו וכך אמר: ברש"י מובא שליתרו היה שבע שמות ואחד מהם 'יתר' – ע"ש שיתר פרשה אחת בתורה 'ואתה תחזה'. ולכאורה הרי הפרשה מתחילה 'ויאמר חותן משה אליו לא טוב הדבר' וגו' ורק להלן פירט הצעתו 'ואתה תחזה' וגו', וא"כ מדוע נקראת הפרשה ע"ש 'ואתה תחזה' ולא ע"ש 'לא טוב הדבר'?

וענה הגאון הנ"ל: 'לא טוב הדבר' – זה ביקורת, זאת עדיין אינה נחשבת לפרשה שתהיה ראויה להיקרא ע"ש. רק 'ואתה תחזה' – אם מוכנים לתת כחו לפעול מעשים ופעולות חיוביות, זה יכול להחשב לפרשה בתורה.

הרה"ק רבי דוד מקאצק זי"ע אומר: משרע"ה בחר מכל הרשימה שרי אלפים שרי מאות וכו', והנה אם היו כולם בעלי אותן מדרגות, למה פלוני נתמנה לשר אלפים ואלמוני לשר מאה? נראה דמשום כך נבחרו דוקא אנשי אמת כי המושרש במידת אמת אינו מקפיד.

הרבי מקאצק זי"ע אמר: יתרו אמר למשה למנות למנהיגים 'אנשי חיל יראי אלקים, אנשי אמת' וכו', ולמה לא מנה אנשי שלום? – כי שלום כשלעצמו אינו יתרון ומעלה מיוחדת, וכי לא קל על ידי שקר וחנופה להיות בשלום עם כל אדם? אלא כששני הצדדים אנשי אמת ויראי אלקים, כשכל אחד לוחם לאמת שלו, אז או שחילוקי הדעות אינם מסוכנים, או שכל אחד הולך בדרכו שלו, והשלום בא ממילא. שלום במהותו אינו מעלה אלא תוצאה – אם יהיו יראי אלקים ואנשי אמת אז ממילא – 'וכל העם על מקומו יבוא בשלום'.

כתב בספר "מטעמי יצחק": 'אנשי חיל' – אלה העשירים הבוטחים על אחרים חילם. 'אנשי אמת' – הכוונה לתלמידי חכמים. במה שנוגע לאנשי חיל,

הרה"ק ה"אמונת אברהם" מפיטסבורג זי"ע אמר שאפ"ל בדרך צחות: שכוונת הגמרא היא על בעלי חולי לב, שההליכה משפרת בריאותם ומחזקת אותם והמתלווה עמם בהליכתם, הרי הוא מקיים בשעה זו מצוות ביקור חולים, וזהו שאמרו 'ילכו' – ע"י שהולך עם החולה ומלווהו, "זהו ביקור חולים".

ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל יראי אלקים אנשי אמת שונאי בצע ושמת עליהם שרי אלפים שרי מאות שרי חמשים ושרי עשרות: (יח כא)

כתב הרה"ק ה"דגל מחנה אפרים" בדרך רמז: שמעתי מאדוני אבי זקני ז"ל – הבעש"ט – על המשנה ד' מידות בנותני צדקה וכו' לא יתן ולא יתנו אחרים וכו', והקשה מה מידה היא זו? ותירץ, כי כולן נקראו מידות משום שהצדיק לוקח לעצמו יראה ומוסר אף מאותו אדם שיש לו זו הבחינה. וזה "איזהו חכם הלומד מכל אדם" – שיכול ללמוד לעצמו דברי מוסר ויראה מכל אדם, אף מזה שהוא במדריות נמוכות. וזה שנרמז: 'ואתה תחזה מכל העם', היינו: אתה יכול לראות וללמוד לקח בעבודת הבורא 'מכל העם' – אף מאלה שהם בדרגות נמוכות ממך.

אומר הרה"ק מבארנוב זי"ע בספרו "לחמרא טבא": במסורה ב' פעמים 'יראי אלקים': דין – 'אנשי חיל יראי אלקים', ואידך 'ואספרה כל יראי אלקים' (תהלים סו טז), ויש לבאר כפי המבואר בספה"ק גודל מעלת לספר מעשיות ומפעלות הצדיקים.

וזה הנרמז 'אנשי חיל יראי אלקים' – ואם לא נמצא כעת אתנו יראי אלקים כמקדם, אז עכ"פ 'אספרה כל יראי אלקים' – ויעשה לנו פעלא טבא ככח הצדיקים, ויראי אלקים בעצמם ויגן עלינו זכותם לטובה אכ"ר.

מסופר שבעיר לאנצוט פרצה מחלוקת בענין הרב שהיה יהודי חסיד ותושבי העיר רצו להורידו מכס הרבנות. הגישו שני הצדדים את עצומותיהם להגה"ק רבי שלמה קליגר זצ"ל רבה של ברוד, שהוא יפסוק לפי דין תורה.

הרב היה חסיד פרמישלאן, כתב הרה"ק רבי מאיר'ל מפרמישלאן זי"ע מכתב לרבי שלמה קליגר ובין היתר כתב לו שברוח קודשו הוא רואה כי הרב הזה "חונן בכל המעלות שמנו חכמים ברב". ענה לו הגרש"ק: במכילתא נאמר, 'ואתה תחזה' – בנבואה. ר' אלעזר המודעי אומר – באספקלריא. במחזה זו שחוזין בה

כמו האות "מ", ויש שאינו מגיע אל האמת אלא לבסוף כמו האות "ת".

ושפטו את העם בכל עת את הדבר הקשה יביאון אל משה וכל הדבר הקטן וגו': (יח כו)

ה"קרבן עני" מדייק: יתרו אמר 'כל הדבר הגדול יביאו אליך', ואילו התורה אמרה 'הדבר הקשה'. אלא יתרו ידע את בתי המשפט של אומות העולם, אצלם מתחשבים בגודל התביעה, ככל שהסכום גדול יותר נזקקים לערכאה גבוהה יותר. אבל לפי דיני התורה דין פרוטה כדין מאה, והעיקר אם זה דין קשה, אם זו שאלה חמורה – 'הדבר הקשה יביאון אל משה'.

וישלח משה את חותנו וילך לו אל ארצו: (יח כז)

הרה"ק ה"דברי ישראל" ממוז'יץ זי"ע מביא בשם זקנו הרה"ק רבי יחזקאל מקוזמיר זי"ע: שנלמד מכאן שלא יסתכל אדם לחקור ולשאל בדרכי הצדיק, כי דבר זה מבלבל את הצדיק, ובפרט ליתן לו עצות, הגם שהיא עצה נכונה, מ"מ בודאי גבהו דרכיו של הצדיק ונעלה מאד מערכנו ואין לנו הבנה, והגם שעושה אח"כ כפי עצתו, מ"מ היה טוב יותר שהצדיק היה עושה כפי דרכו והילוכו בקודש.

וזה שהיה כאן, הגם שיתרו אמר דבר הגון ועצה נכונה ועשה כדבריו, מ"מ היה טוב יותר שהיה משה מתנהג כפי דרכו בקודש, זה שסמך לכאן 'וישלח משה את חותנו'.

הרבי ה"לב שמחה" זי"ע מביא דברי רש"י ממכילתא: לגייר בני משפחתו. ובתרגום יונתן אי' ואזל ליה לגיירא כל בני ארעיה, [לגייר את כל בני ארצו]. ומסתמא דייק כן ממה שכתוב 'אל ארצו' ולא כתיב ביתו או משפחתו. 'וישלח משה את חותנו' - שהיה לו הכח ממשרע"ה עמו, ועל ידי זה היה יכול לגייר את כל בני ארצו.

בחודש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים היום הזה באו מדבר סיני: (יט א)

כתב החיד"א ב"שמחת הרגל": כתבו ז"ל שבשנת ב' אלפים תמ"ח קיבלנו התורה ורמז לשנה ההיא: "להודיע חבתם" שהוא ב' תמ"ח.

ברש"י: 'ביום הזה' – שיהיו דברי תורה חדשים עליך

לעשירים, צריכים לחפש אצלם יראי שמים, ולכך אמר 'אנשי חיל יראי אלקים'. אולם בנוגע לתלמידי חכמים 'אנשי אמת' שחיים על פי רוב בדחקות, יש צורך לחפש "שונאי בצע".

הגאון רבי יהודה רבינוביץ בספרו "כרם חמד" מביא ששמע מהרה"ג רבי אלכסנדר ברלין זצ"ל, עה"פ 'אנשי חיל יראי אלקים שונאי בצע'. דלכאורה בעבור מה היה צריך ב'אנשי חיל' – אנשים חזקים דייקא? וביאר הרה"ג הנ"ל, דהנה מהיכן ידעו בני ישראל שהם יראי אלקים באמת, אם לא שנאמר שידעו על פי המן, שאלו שהמן ירד ממש ליד ביתם סימן ברור הוא שיראי אלקים המה, אמנם אפשר כי גם לחולים אשר לא יכלו לצאת ולחפש גם כן נפל ליד ביתם, ולגביהם אין זה ראיה מה שנפל ליד ביתם, ואפשר שלכן היו צריכים אנשי חיל שלגביהם נפילת המן יהיה סימן ברור שיראי ה' הם.

רבי יוסף חיים זוננפלד רבה של ירושלים זצ"ל אמר: שונאי בצע אמיתים, כי נמצאים אנשים שהם גם "שונאי בצע" בשביל ממון ...

שואל הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל: מה צורך יש לדיינים שיהיו יראי אלקים, אחר שהם שונאי בצע, ואנשי אמת ויודעים הם את כל הדינים הנצרכים.

וביאר: שבבית דין פעמים יש ניזונים שאין להם הכרעה עפ"י דיני התורה, וצריך לזה סיועא דשמיא גדולה, וזו לא תיתכן אם אין השכינה שורה באותו מקום, וכיון שצריך השראת השכינה מובן הצורך ב'יראי אלקים'.

ושפטו את העם בכל עת והיה כל הדבר הגדול יביאון אליך וגו': (יח כב)

אומר הרה"ק ה"אור לשמים" זי"ע: הצדיק ממשיך לישראל השפעות טובות למלא כל משאלותיהם לטובה.

הרה"ק ה"אמרי אש" ממוז'יץ זי"ע אמר: "שקר" האותיות קרובות זו לזו ו"אמת" האותיות רחוקות זו מזו, ראש תוך וסוף. אלא יש מי שמגיע אל האמת תיכף, כמו אות "א", ויש שמשיג את האמת באמצע הדרך

כאילו היום נתנו.

הרבי ה"בית ישראל" זי"ע אמר ששמע פעם מאחד שאמר, שעוד לפני אלף שנה היה גדול אחד שאמר: שעוד יבוא זמן שיהיו אנשים שירצו להתאים את התורה לרוח הזמן, וכפי שקוראים לזה היום "השכלה". אבל כזאת לא תהיה, התורה הזאת לא תהא מוחלפת – את התורה אי אפשר לשנות מכפי שניתנה, וזה הפשט שיהיו דברי תורה חדשים עליך כאילו היום ניתנו, דהיינו: שתמיד – בכל יום ובכל עת צריך לחשוב כאילו נתקבלה "היום" באותה צורה שהיא כתובה וניתנה אז.

ה"אזנים לתורה" אומר שנפלא הדבר, שלא נאמר בתורה זמן קבלת התורה. ואפילו לאחר הדרש, שבאו למדבר בראש חודש סיון, יש פלוגתא, אם מתן תורה היה בו' או בז' סיון. הרי כל קיום העולם היה תלוי בקבלת התורה על ידי בני ישראל, ויום נכבד כזה לא נרשם בתורה בדיוק. ואולי בא זה להורות, שהתורה היא למעלה מן הזמן.

בגמרא: לכו"ע בשבת ניתנה תורה.

הרבי ה"פני מנחם" זי"ע כותב: בדרך צחות י"ל, התורה נקראת מקח, כדאיתא מדת בשר ודם אדם מוכר חפץ לחבירו מוכר עצב ולוקח שמח, אבל הקב"ה אינו כן, נתן להם תורה לישראל ושמח שנאמר 'כי לקח טוב נתתי לכם תורת אל תעזבו', ואיתא לכו"ע בשבת ניתנה תורה לישראל, וקשה הרי בשבת אסור לקנות ולמכור, והרי כל שתלמיד ותיק עשוי לחדש ניתן למשה בסיני, ובודאי גם דין זה שהוא תקנת הנביאים, וא"כ כיצד ניתנה התורה בשבת, אלא שכל הגזירה היא שמא יכתוב, וכאן העידה המשנה במפורש בעשרה מאמרות וכו' עשרה נסיונות וכו' עשרה ניסים נעשו לאבותינו במצרים ועשרה על הים וכו' ועשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות ואלו הן וכו' הכתב והמכתב והלוחות, וא"כ הכל כבר היה כתוב מקודם, כבר היה מוכן מערב שבת, ולא שייך הגזירה של שמא יכתוב. גם התורה עצמה היתה כתובה, אנא נפשי כתיבת יהבית, באש שחורה על גבי אש לבנה, 'כתבם על לוח לבך', שנחקק בלבותיהם של ישראל, ולכן לא היו צריכים שם כתיבה.

ויסעו מרפידיים ויבאו מדבר סיני ויחנו במדבר ויחן שם

ישראל נגד ההר: (יט ב)

כותב ה"אור החיים" הק': אכן כונת הכתוב הוא להקדים ג' ענינים הם עקרי ההכנה לקבלת התורה שבאמצעותם נתרצה ה' להנחילם נחלת ש-די, היא תורתנו הנעימה: הא' הוא התגברות והתעצמות בעסק התורה, כי העצלות היא עשב המפסיד השגתה, ולזה תמצא כי כל מקום שיזכירנה ה' לתורה, ידקדק לומר לשון חוזק ואומץ עד גדר שימית עצמו עליה, דכתיב 'זאת התורה אדם כי ימות' וגו' ודרשו ז"ל וכו', כמו כן רבותינו ז"ל ידקדקו בהזכרתה לומר עסק התורה השתדלות התורה ורבים כמוהו וכו'. וכנגד זו אמר הכתוב 'ויסעו מרפידיים', לא בא להודיע מקום שממנו נסעו, שאם כן היה לו להקדימו קודם תחנותם, אלא נתכון לומר שנסעו מבחינת רפיון ידים וכו': וענין ב' הוא השפלות והענוה כי אין דברי תורה מתקימין אלא במי שמשפיל עצמו ומשים עצמו כמדבר, וכנגד זה אמר 'ויחנו במדבר' פירוש לשון שפלות וענוה כמדבר שהכל דורכים עליה: וענין ג' הוא בחינת יעוד חכמים בהתחברות בלב שלם ותמים, לא שיהיו בד בבד וכו', אלא יתועדו יחד ויחדדו זה לזה ויסבירו פנים זה לזה, וכנגד זה אמר 'ויחן שם ישראל' לשון יחיד שנעשו כולן יחד כאיש אחד, והן עתה ראויים לקבלת התורה.

ברש"י: מקיש נסיעתן מרפידיים לביאתן למדבר סיני, מה ביאתן למדבר סיני בתשובה אף נסיעתן מרפידיים בתשובה.

שואל הרה"ק מלאמז' זי"ע: ותמוה, הרי היו שני אלה סמוכים אחד לשני, ואם שבו בנוסעם מרפידיים, על מה שבו עוד תיכף באותו יום בבואם למדבר סיני? אלא הענין הוא: שעה שאדם מכיר בחטאו, הוא מתחרט ושב. כשהוא מתעלה על ידי התשובה ועושה מעשים טובים הוא חוזר ומתחרט על אותו חטא, כי אז הוא מכיר ביתר שאת את גודל הפגם והחיסרון שבמעשה החטא. לפי שלראשונה באה ההכרה מחמת פחיתות החטא, וההכרה השנייה באה מחמת הכרת הטוב, וזו היא תשובה שלימה. ולכן כשנתקרבו יותר למעמד הגדול, מעמד הר סיני, ראו והכירו שעדיין לא שבו, ועל כן שבו עוד הפעם במדבר סיני.

האחדות היתה לפני מתן תורה, אבל לאחר קבלת התורה – טען כל אחד שלו יש זכות יחיד על התורה... ושאר כל החניות בתרעומת ובמחלוקת – שכל אחד אומר שהתורה שלו היא...

**ומשה עלה אל האלקים ויקרא אליו ה' מן ההר לאמר
כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל: (יט ג)**

ברש"י: כל עליותיו בהשכמה.

כותב ה"ויגד יעקב" זצ"ל: אפשר לרמז בדברי רש"י שכל העליות והמדריגות שזכה להם משה, היו ע"י זריזותו, וכדמצינו בברייתא דרבי פינחס בן יאיר, שזריזות היא המדריגה הראשונה שע"ז יכול להגיע לכל המדריגות.

וזהו כוונת רש"י: כל עליותיו – כל המדריגות שזכה משה בהשכמה היו, ע"י מידת הזריזות שהיה למשרע"ה.

כותב ה"מושב זקנים" מבעלי התוס': בית יעקב אלו הנשים, שיאמר להם בלשון רכה, הקשה הר"י דאורלינ"ש למה זכו נשים להגיד להם תחילה, ותירץ, מי יגלה עפר מעיני רבי משה מנרבונא זצ"ל שהיה רגיל לדרוש, בזכותה של לאה זכו תחילה לדיבור שהיתה נותנת על לבה נוכלא [טבלא] של זהב ובה חקוק תורה צוה וכו' ובה היתה הוגה יום ולילה, ולכן 'ועיני לאה רכות' מזהרורית של זהב, לפיכך זכו צאצאיה בתורה מקודם.

רש"י: 'לבית יעקב' – אלו הנשים, תאמר להן בלשון רכה. 'ותגיד לבני ישראל' – עונשין ודקדוקים פרש לזכרים, דברים הקשין כגידיון.

בספה"ק ה"אהבת שלום" הביא מה שהקשה ע"ז האוה"ח הק' דהלא אין רואים כאן כלל דברים הקשים כגידיון, ועיי"ש בדברי האוה"ח הק' שפירש באופן אחר. וה"אהבת שלום" מבאר הענין עפ"י משל למלך שיש לו סביבו הרבה שרים המשרתים אותו, פעם אחת עלה בדעת המלך להיטיב לכל משרתיו ונתן להם מתנות גדולות וכיבודים, והיה בין המשרתים שני סוגי אנשים, סוג א' הם אלו שאינם בעלי דעה כולי האי, וכשראו איך שהמלך מכבד אותם כל כך, חשבו אשר בודאי טעם ההטבה הוא כיון שהם ראויים לכל זה, ועי"ז התחילו להתגדל ולהתגאות במעלתם. אבל היה סוג שני שהיו

בספר "נפלאות חדשות" שואל: מהיכן מוכח שעשו תשובה בעת ביאתן למדבר סיני? ונראה שזה משמע ממה דכתיב אח"כ 'ויחן שם ישראל כאיש אחד בלב אחד', והיינו שכל אחד הסתכל בעצמו על חסרונו שלו, ונדמה לו שהאחר גדול ממנו, עי"ז באו להיות להם לב אחד.

במדרש: שרפו ידיהם מן התורה. דרש הרה"ק ר' צדוק הכהן מלובלין זי"ע: כל ירידה, כל התרופפות בשמירת התורה, אפשר שתהיה הכנה, התעודדות לעליה, הקדמה לקראת קבלת התורה והתחדשות בשמירתה.

ה"עברא דדשא" מביא שהקשו המפרשים אמאי כפל הפסוק לומר ש'באו מדבר סיני', ותו אחרי דכבר כתיב ש'באו מדבר סיני' מאי שוב 'ויסעו מרפידים'? ויש לומר, כי כל זמן שלא באו בני ישראל למדבר סיני לא יכלו להרגיש את ה'ויסעו מרפידים' כדבעי. ורק אחרי שבני ישראל באו למדבר סיני אזי הרגישו שעד עתה 'רפו ידיהם מדברי תורה', וידעו מה עליהם לתקן ברפיון התורה, ושוב אחרי שידעו מה עליהם לתקן היתה ביאתם בשלימות, ולכן אחרי 'ויסעו מרפידים' כתיב שוב 'ויבאו מדבר סיני', שרק אז באו באמת לתוכן הפנימי שבמדבר סיני.

ברש"י: 'ויחן שם ישראל' – כאיש אחד בלב אחד. אבל שאר כל החניות בתרעומת ובמחלוקת. אמר הרה"ק המוהר"י מווארקה זי"ע: "ויחן" לשון חן, שכל אחד מישראל נשא חן בעיני חבירו, על ידי זה זכו לקבלת התורה. אף שכל אדם דרכו לפי שורש נשמתו ישר בעיניו, מכל מקום מצא גם דרך חברו חן לפניו. על כן היו כאיש אחד בלב אחד.

ה"עברא דדשא" מביא שמובא בכתבי החסידים שה"חידושי הרי"ם" זי"ע שאל את ה"שפת אמת" זי"ע בעת למדו עמו מה פירוש הפסוק 'ויחן שם ישראל נגד הרה"ק'?

השיבו ה"שפת אמת" את דברי רש"י כאיש אחד וכו'. אמר לו ה"חידושי הרי"ם" אני מפרש שבני ישראל מיד בהגיעם להר סיני, חנו כנגד הרה"ק שם הוא האלקים, והפנו ערפם לכל עניני העולם הזה.

הרה"ק רבי מאיר מפרמישלאן זי"ע אמר בדרך צחות:

ברש"י: כל עליותיו בהשכמה.

הרה"ק ה"חלקת יהושע" מביאלא זי"ע כותב: לרמז באם איש ישראל רוצה שיהיה לו עליה, אז יראה עב"פ שבהשכמה יתן הכל להשי"ת ויקיים ראשית חכמה וגו'.

במכילתא: שלא תפחות ולא תוסיף עיי"ש.

הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע דקדק, למה הוצרך לומר שלא יפחות? ואמר הפירוש שלא יחשוב מש"ר ע"ה להפחית מהשבח של בני ישראל, כמו 'ממלכת כהנים וגוי קדוש', כדי שלא תהיה להם גיאות, רק שיאמר להם הכל כמו שאמר הקב"ה לא פחות ולא יותר. פ"א כשהקשה את הקושיא הנ"ל, אמר לו הגה"ח רבי בן ציון ז"ל מאוסטרובע, כי הרבי מקאצק זצ"ל אמר שהרבי ר' בונם זצ"ל הקשה מאי ולא יותר? ואמר על זה ה"אמרי אמת" שהקושיא הזאת על ולא תוסיף, היה יכול להקשות רק הרבי ר' בונם זצ"ל שהיה טוב עין גדול [א גרויסער פארגינער].

אתם ראיכם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על כנפי נשרים ואבא אתכם אלי: (יט ד)

בתרגום יונתן: וטענית יתכון על ענבין הי כעל גדפי נשרין וכו' ואובילית יתכון לאתר בית מקדשא למעבד תמן פסחא ובהווא לילה אתיבית יתכון וכו'. הרה"ק ה"שפע חיים" זי"ע מסביר עם דברי התרגום את שיטת תודוס איש רומי המובא במסכת פסחים גג. שהנהיג את בני רומי לאכול גדיים מקולסין בלילי פסחים. ושלחו לו חכמים שאלמלי תודוס אתה גזרנו עליך נידיי שאתה מאכיל את ישראל קדשים בחוץ. והסביר, דתודוס ס"ל שאין צריך לחשוש דיטעו ויאמרו דשרי לשחוט קדשים בחוץ, דלא מסתבר דיבואו לידי מכשול בדבר זה, כיון דמקרא מפורש הוא: 'איש איש מבית ישראל וגו' אשר יעלה עולה או זבח ואל פני אוהל מועד וגו' ונכרתה וגו'', וזיל קרי בי רב, אבל חכמים ס"ל דאמנם שאר קדשים לא יטעו בכך, אבל לגבי פסח עלולים לטעות ביותר, מאחר דמאז ומקדם הקריבו בני ישראל קרבן פסח בחוץ, דהרי פסח הראשון בצאתם ממצרים שחטו הזבח בחוץ, על כן יטעו לומר דפסח שאני משאר קרבנות ומותר לשוחטה ולאוכלה בחוץ, לכך החמירו לגזור בה שלא יעשו כעין קרבן כלל. אולם תודוס לא חש לטעות זו דס"ל דגם בפסח מצרים לא הקריבו שם את הפסח אלא במקום המקדש כדברי

בעלי דעה, וכשראו איך שהמלך מכבד אותם התחיל כל אחד מהם לחשוב בנפשו מדוע יכבד המלך אותי הגדול בקרבות כל כך, והלא אני איש שפל, ומי אנכי שהמלך יכבדני וכו' וכך יתביישו מאד בהטובה היטיב להם המלך.

ובזה מבאר הענין כאן, שהקב"ה נהג בקרבות גדולה מאד לבני ישראל ואמר להם 'והייתם לי סגלה מכל העמים וגו' ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש', נמצא שהטיב הקב"ה הטבות גדולות לעם ישראל ובחר בהם יותר מכל העמים שבעולם, ודבר זה עצמו היה 'לבית יעקב' – הם הפשוטי העם, לאמירה רכה וטובה, על הטובה הגדולה שקיבלו מאת הקב"ה, אבל אצל 'בני ישראל' – שהם בעלי דעה העומדים במדרגה גבוהה יותר, להם היו הדברים הללו קשים כגידין, מחמת גודל הבושה בעיני עצמם שהרי הרגישו שאינם ראויים לכך, וקרבות כזו מחייבת אותם להתעלות ולעבוד את הקב"ה מעתה ביתר שאת ודפח"ח.

אומר המהרש"א: הטעם שהקדים הכתוב את הנשים 'בית יעקב' לפני הזכרים 'בני ישראל', כי התורה מבקשת לתת הסבר וטעם לנתינת התורה לנשים, אף שאין הן מצוות בלימוד התורה, 'כה תאמר לבית יעקב' – וזאת כדי ש'תגיד לבני ישראל' – שהנשים יאמרו לבניהם שילמדו תורה, והן תטרחנה בלמידתם, בכך מדויק מדוע נאמר 'ותגיד' לשון 'נסתר' [כמו 'אין אסתר מגדת'] כי הכוונה שהנשים הן שיגידו לבניהן ולבעליהן שיעסקו בתורה. וכן גם מדוקדק מדוע מכוננת "בית יעקב" ואילו הזכרים "בני ישראל" [ולא "בית ישראל"], לפי שהאשה מצויה בביתה, הרי היא מוכנה יותר לצוות ולחזק את בנה.

שואל ה"בית הלוי": ולמה הקדימה תורה נשים לאנשים? – אלא מובא במשנה: לקח מן האיש ואחר כך מן האשה מקחו בטל – מפני שיכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי. לקח מן האשה וחזר ולקח מן האיש מקחו קיים. לכן נהגו בקניינים לעשות קניין אשה קודם. ואם כן, אם היה משה רבינו מתחיל באנשים קודם היה המקח בטל, שהיו הנשים יכולות לומר כי באמת לא רצו לקבל התורה, אלא שרצו לעשות לבעליהן נחת רוח, ורצון הקב"ה היה שגם הנשים תקבלנה תורה ברצון הטוב. ועל כן ציוותה התורה שיאמר קודם לנשים וישמע דעתן.

בנים למקום.

ה"חידושי הרי"ם" זי"ע אמר: כידוע היה בשעת קריעת הים קיטרוג גדול מפי שר של מצרים על ישראל. טען שר של מצרים: "הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה, מה נשתנו אלו מאלו?", ומה באמת התשובה על כך? אלא הקב"ה אמר: מוטב יכנס החץ בי, היינו, מוטב שתהיה הקושיא עלי, ובלבד שלא יבולע לישראל.

ועתה אם שמוע תשמעו בקלי ושמרתם את ברית והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ: (יט ה)
שואל הרה"ק ה"שם משמואל" זי"ע: מדוע רק עתה? מדוע רק מעכשיו דורשים מהם לשמוע בקול ה' – העניין הוא, כי קבלת עול מלכות שמים האמיתית אפשרית רק מתוך חירות גמורה, כשהאדם אינו משועבד למישהו. התלות באיזה נברא היא עיכוב באמונת היחוד. ואיתא בירושלמי כי עבדים כנענים פטורים מקריאת שמע, משום שיש עליהם אדון מלבד השם יתברך, והם נכנעים לעולו. אי אפשר איפוא שעול מלכות שמים שלהם יהיה בשלימות. ולכן באה ההדגשה "עתה", עכשיו שיצאו משיעבוד מצרים ואין עליהם כל עול של אדון כלשהו, אפשר להם לקבל עול מלכות שמים בשלימות.

הרבי ה"לב שמחה" זי"ע כותב: כל איש ישראל יש לו חלק בתורה, אות בתורה, ששים רבוא אותיות לתורה, 'ועתה אם שמוע תשמעו בקולי' - כל א' מישראל יש לו אות, 'ושמרתם את בריתי' כאשר יהיה נשמר בקדושה וייגע עצמו וישיג ויגיע לאות האמיתי.

כ"ק אאמוז"ל היה רגיל לומר קושית ה"פני יהושע" הלא יש רק שלשים ריבוא, ג' מאות אלף אותיות ומעט יותר, והוא דיוק קשה, ותי' שהגויילין והחלק שבין השורות והאותיות מצטרפין, הכל תורה.

חשבתי כי רז"ל אמרו שהיה הקב"ה מביט בתורה ובורא את העולם, ואצל בנות צלפחד כן בנות וגו', כך כתובה פרשה זו לפני במרום, ותי' 'לעולם ה' דברך נצב בשמים', א"כ בתורה שנמסרה לנו עם התורה הכתובה לפנינו במרום יש ס' רבוא אותיות. ואפשר זה שמבקשין ותן חלקנו בתורתך, בתורתך בחלק התורה

התרגום יונתן, דבשעת זביחת הפסח הוליכו אותם העננים 'לאתר בי מקדשא למעבד תמן פסחא' הרי שמעולם לא הקריבו קרבן פסח בחוץ, לכן הנהיג לאכול גדיים מקולסים דאי אפשר למטעי ביה. אבל חכמים לא ס"ל כתרגו"י אלא דשחטוהו והקריבוהו במצרים וא"כ יש לחוש לטעות.

והוסיף ע"ז בנו כ"ק האדמו"ר מצאנז שליט"א: דיתכן לומר דדברי התרגו"י אתי דייקא אי נקטינן דא"י היתה כבר מוחזקת לאבותינו וכשהיו ישראל במצרים כבר נתקדשו א"י והר המוריה וירושלים, ולכן היה ראוי להקריב בה קרבן פסח ולא בארץ נכר. אבל אי אר"י לא היתה מוחזקת לאבותינו א"כ עדיין לא נתקדשה הארץ עד שיכנסו בתוכה ויכבשוה, א"כ לא היה מקום למעבד ניסא בחנם להקריב הפסח במקום המקדש דווקא, ולא הקריבו הפסח בירושלים אלא במצרים וכפשטות הכתובים.

בספה"ק "עבודת ישראל" מביא בשם הרה"ק ה"קדושת לוי" זי"ע: השם נשר נקרא על שם טבעו, באשר נוצותיו נושרות והוא חוזר ומתחדש בנוצות חדשות לזמן מסוים. הוא שנאמר בתהלים: 'תתחדש כנשר נעורכי'. ומפרש רש"י: כנשר הזה שמחדש כנפיים ונוצה משנה לשנה. כוח מעין זה נתן הקב"ה לישראל, שהם נקראים מהלכים, שאינם עומדים במדרגה אחת, כשהם בגדלות המוחין ובאה להם איזה קטנות, יש להם כוח לשוב ולהתחרט מיד ולהתחדש לבקרים, כעין מעשה הנשר. וזהו "ואשא אתכם על כנפי נשרים".

ברש"י: כנשר הנושא את גוזליו על כנפיו וכו' ואומר מוטב יכנס החץ בי:

אומר ה"חתם סופר" זי"ע: בכמה מקומות נמשלו ישראל ליונה. וכאן בשעת קבלת התורה רמז הקב"ה לישראל למה שאמר ר' מאיר בין כך ובין כך אתם קרויים בנים, שנאמר "והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי". והנה לנשר יש כל ארבעת סימני הטומאה של עופות טמאים, ומרמז כאן הכתוב שגם אם יהיו להם כל סימני טומאה כנשר, מכל מקום 'ואביא אתכם אלי'. כי בכל זאת חביבים עלי שנקראו

הכתובה במרום. ועיי"ש שמאריך בזה.

היהודי הקדוש מפשיסחא זי"ע אומר: אהבת הקב"ה לישראל היא כדרך של דבר סגולה, היינו: רפואה בלי שום הגיון וטעם.

הרבי ר' דוד מלעלוב זי"ע אמר: שבחינת סגול זה שבכל דרך שאתה מהפכו בצורתו הוא עומד – סגול הוא. אף כנסת ישראל כן. עם כל הזעזועים והטלטולים תשארו יהודים בצורה ובתוכן. 'נצח ישראל לא ישקר'. ועיין ב"דגל מחנה אפרים" שהאריך בזה.

בספר "החיים" מאחי המהר"ל זצ"ל כתב: הכוונה, דכל עניני התורה והמצוות אינם בטבע, רק דרך "סגולה", כי לא יחייב הטבע שיכרתו ימי האוכל חמץ בפסח, וכן האוכל חלב או דם, דאדרבה היה ראוי שיתחזק בטבע על ידם. וכן לא יתחייב אריכות ימים למניח תפילין, ואנו רואים שכל עניני התורה הם בדרך סגולה, ועל זה נאמר במתן תורה "והייתם לי סגולה".

והרה"ק ה"מי השילוח" זי"ע אמר: ענין סגולה הוא אוצר וכלי קיבול לכל גנזי מלכים. והנה אמר השי"ת לישראל, שיעשה אותם כלי קיבול להניח בהם כל הטובות והברכות שיש לו, ויכלו לקבלן.

הרה"ק רבי דוד משה מצ'ורטקוב זי"ע אמר: אימתי תהיו לי סגולה מכל העמים? בזמן 'כי לי כל הארץ' – כאשר תעשו גם את מעשיכם הגשמיים ארציים לי לשמי.

רבה של ליסא זצ"ל בספרו "נחלת יעקב" מסביר את הפסוק: 'ואתם תהיו לי סגולה מכל העמים', העם הנבחר, לא רק בזמן שכל העמים יהיו שקועים בחשיכה ובערות ויאמינו באלילים, אלא אפילו כשיבואו הימים של 'כי לי כל הארץ'. גם בשעה שכל הארץ, כל אומות העולם יפנו אלי ויאמינו בי, כמו שיהיה לעתיד לבוא: 'כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה', גם אז תהיו לי לעם סגולה. 'בנים אתם לה' אלקיכם'.

ברש"י: סגולה אוצר חביב כמו "סגולת מלכים" כלי יקר ואבנים טובות שהמלכים גונזים אותם.

אומר הרה"ק רמ"מ מסטריקוב זי"ע: ללמד שצריך כל איש ישראל להיות כדוגמת אבן טובה שהיא עצמה דומם ואינה יודעת כלום מסגולותיה היקרות, ורק אחרים הם שמחשיבים אותה.

כך כל איש ישראל צריך להיות טוב בכל הענינים בגשמיות וברוחניות עד שאחרים יהללו אותו במעשיו הטובים, אבל הוא עצמו לא ירגיש בזה כלל, רק צריך להיות עניו ושפל בעצמו כמאמר המשנה: אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת.

אומר הרה"ק ה"נחלת דן" ממוז'יץ זי"ע: ואפשר לומר בדרך רמז: זלכן נאמר הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים – דכיון דכתיב 'ה' יראת ה' היא אוצרו', והקב"ה הכניס את בני ישראל לאוצר שלו, ממילא הם לקחו את כל היראת שמים וד"ל.

הרה"ק רבי ישראל מרוז'ין זי"ע אמר: כמו דבר סגולי ודבר חקי שאין בו טעם לדבר הזה מה הוא מועיל ומסוגל, כך הם ישראל הם לקב"ה כמו סגולה שאין טעם לחיבתן.

ברש"י: אלה הדברים לא פחות ולא יותר. בשו"ת חשק שלמה מביא מהרבי מקאצק זי"ע: ההסבר הוא, הנה על פי דין אם אחד נותן מתנה לחבירו על תנאי צריך התנאי להיות כפול, ואם לאו – התנאי בטל והמעשה קיים. והנה הקב"ה אמר לבני ישראל: 'ועתה אם שמע תשמעו בקולי וגו' והייתם לי סגולה מכל העמים' בלי תנאי כפול. ומשה עיקר רצונו היה שישמעו בקול ה'. ויוכל דבר זה להיות באחת משתי דרכים: או שלא יאמר להם על המתנה שיהיו סגולה מכל העמים, או שיוסיף תנאי כפול – אם לא ישמעו לא יהיו סגולת העמים. לכן אמר לו ה' לא תגרע ולא תוסיף, כי רצון ה' אפילו חלילה לא יקיימו התנאי, לשמוע בקול ה', שתהיה המתנה קיימת ויהיו עם סגולה.

ה"שפת אמת" זי"ע אומר: איך מתאים דבר זה לדברי חז"ל: 'כה תאמר לבית יעקב' – אלו הנשים, תאמר להם אמירה רכה, 'ותגיד לבני ישראל' – אלו האנשים, דברים קשים כגידון, אם משה היה צריך להגיד אותם הדברים, לא פחות ולא יותר? ההסבר הוא, כי אמנם אותם הדברים 'ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש'

מתכבד בקלון חבירו, כיון שרק משום החטא נטלו מהם ונתנו לכהנים.

ועוד תירץ, כי לעתיד יהיו כל ישראל כהנים, כמ"ש 'ואתם תהיו לי מלכת כהנים' - ולכן לא שייך לברך שעשני כהן, כיון שאין החלוקה הזאת תמידית.

ויבא משה ויקרא לזקני העם וישם לפניהם את כל הדברים האלה אשר צוהו ה': (יט ז)

במכילתא: האיר עיניהם.

פירש הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע: שמשה רבינו ע"ה לא היה יכול להוסיף, שהרי נצטווה לא פחות ולא יותר, אולם הוא פתח לישראל את עיניהם, והראה להם שבכל דבר מן התורה נמצאת כל התורה, כתיב 'גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך' - וזה היה יכול, לכן "האיר עיניהם".

ויענו כל העם יחדו ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה וישב משה את דברי העם אל ה': (יט ח)

הרה"ק המוהר"י מבעלזא זי"ע מבאר את קושית המפרשים מדוע לא נאמר בפרשתנו 'ונשמע' כנאמר בפרשת משפטים, כי הנה אמירת 'נעשה ונשמע' היא מדריגה גבוהה מאד, לשון שמלאכי השרת משתמשים בו, על כן מתחילה לא אמרו ישראל אלא 'נעשה' בלבד, כי לא החשיבו עצמם להיות במדריגה גדולה כזו לומר 'נעשה ונשמע', אבל בפרשת משפטים שנאמר קודם לכן 'ויקח משה חצי הדם וישם באגנות וחצי הדם זרק על המזבח', שע"ז נכנסו כל ישראל כאחד בברית יחד ונעשו אחדות אחת, הנה עי"ז היו יכולים לומר 'נעשה ונשמע', כי כל אחד מישראל חשב לעצמו שאף אם אמנם אני איני כדאי וראוי לומר 'נעשה ונשמע', אבל שאר ישראל ראויים לומר זאת, וכל אחד אמר 'נעשה ונשמע' בשביל חבירו, ונמצא שבכח האחדות והתכללות עם כל ישראל הוא שהיו יכולין לומר 'נעשה ונשמע'.

ובזה פירש מה שאומרים בזמירות לשבת: 'ובאו כולם בברית יחד נעשה ונשמע אמרו כאחד', היינו עי"ש שנכנסו כל ישראל בברית יחד, בכח אחדות זו היו יכולים לומר 'נעשה ונשמע' ודפח"ח.

עו"א לפרש את דברי התרגום ירושלמי כאן: וחזר משה ית פתגמי עמא בצלוי קדם ה'. מה ענין תפילה לכאן.

הם לגבי אנשים פשוטים אמירה רכה, דברים נעימים ונוחים המלאים אהבה ותפארת ישראל. אבל 'בני ישראל', הבני העלייה, אנשי מעלה ומידות, המה הרגישו אחריות גדולה ונוראה בזה היעוד להיות עם סגולה וגוי קדוש, שזה מחייב לשמירה מעולה ולקדושה יתירה, וזה עול קשה, והיו הדברים האלה להם "קשים כגידיים".

הרה"ק ה"תפארת שמואל" זי"ע מביא בשם אחיו הרה"ק ה"ישמח ישראל" זי"ע: שהפירוש שככה יאמר משה לבני ישראל, כי לפני השי"ת אין בחינת פחות ובחינת יותר, בחינת קטן ובחינת גדול - כי השי"ת מקבל תפלת כל פה עמו ישראל ברחמים וכך הוא דרך עבודת ה' שילך האדם בקו הממוצע, לא למעלה ולא למטה, שלא יהיה בעיניו כאין וכאפס וגם לא למעלה.

שח המשגיח של ישיבת פונביץ' הגה"צ רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל: יש לי בקבלה איש מפי איש מרבי יהושע לייב דיסקין זצ"ל: שבמלחמה האחרונה קודם ביאת המשיח כל הערליכע אידן ינצלו. ואמר: מה זה 'ערליכער' - מובדל מן העמים. - לא מדובר ב"ל"ו צדיקים, אלא כל מי שמובדל מחוקות העמים, שאין לו שייכות לתרבותם, אומר הקב"ה: אתם שלי!

ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגו': (יט ו)

רבינו אברהם בן הרמב"ם זצ"ל כתב פירוש שקיבל מאביו הגדול בפסוק זה: 'והכהנים' - הם ראשי העם, גדולי התורה, ומנהיגי הדור. אם העם יהיה 'ממלכת כהנים', כלומר, ישמע לקול מוריו ומדריכיו, וילך בדרכם, מובטח לו שהוא יהיה 'לגוי קדוש' - לעם ה'!

ב"ליקוטי יהודה" מביא בשם הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע שאמר ליישב את קושית הגה"ק רבי צדוק הכהן זצ"ל, למה אין הכהנים מברכים בכל יום שעשני כהן, ככל הברכות שאנו מברכים, כמו שלא עשני אשה (עי"ש בפרי צדיק פ' אמור)?

כי הנה אי' במכילתא שקודם שעשו ישראל את העגל היו ראויים להיות כהנים כמ"ש 'ואתם תהיו לי ממלכת כהנים' וגו', רק החטא גרם שלא יהיו כהנים. ולפי"ז מתורץ למה אין הכהנים מברכים שעשני כהן, כי אם היה הכהן מברך ברכה זו, היתה הברכה בבחינת

אשר דבר ה' נעשה' – היה חבירו ח"ו אומר להיפך...

**ויאמר ה' אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן
בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם
ויגד משה את דברי העם אל ה': (יט ט)**

שואל הרבי ר' העניך מאלכסנדר זי"ע: מה ענין 'עב הענן' ל'ישמע העם'? הענין הוא: כי החושים מפריעים זה לזה. אחד מעכב פעולתו של חבירו, חוש הראיה למשל, מעכב את התרכזותו המלאה של חוש השמיעה וכיוצא באלה. לכן 'הנה אנכי בא אליך בעב הענן' – שלא תראה כלום, ותהיה כולך שמיעה.

'ויגד משה' – אומר הרה"ק ה"קדושת לוי" זי"ע: משה אמר להשי"ת – ש'דברי העם' – דיבוריהם ומעשיהם הם אך ורק 'אל ה' – למען כבודו יתברך.

דקדקו מפרשי התורה הק' שלכאורה הפסוק מיותר, כי כבר נאמר 'וישב משה את דברי העם אל ה'?' ופירש הרה"ק מרוז'ין זי"ע: דהנה השי"ת אמר לישראל 'ועתה אם שמע תשמעו בקולי' וגו', והבטיח להם 'ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש', וישראל השיבו 'כל אשר דיבר ה' נעשה', אף אם לא יבטיח לנו שכר. וגם למשה הבטיח השי"ת קבלת שכר אם יקיים דברי ה', ואמר לו 'הנני בא אליך בעב הענן וגו' וגם בך יאמינו לעולם'. ועל זה אמר הכתוב: 'ויגד משה את דברי העם אל ה'', ר"ל שמה שענו ואמרו העם שיקיימו את דבר ה' גם בלא הבטחת שכר, ככה השיב משה גם הוא להשי"ת שיקיים את דברי ה' בלא הבטחת שום שכר, והבן.

בגמרא: משה הגיד לישראל – דברים הקשים כגידין. אומר הרה"ק ה"שם משמואל" זי"ע: הענין לפי תרגום אונקלוס: 'ויגד משה' – וחוי משה ית פתגמי. היינו שהראה אותם עד היכן הדברים מגיעים, וזה היה קשה עליהם יותר מאשר אם היה מפחיד אותם ומאיים עליהם.

**ויאמר ה' אל משה לך אל העם וקדשתם היום ומחר
וכבסו שמלותם: (יט י)**

אומר האלשיך הק': לימדה תורה שלא יהא אדם זהיר בחיצוניות בלבד, כגון: כביסה ורחיצה ולבישת לבנים, ויזניח את הפנימיות: נקי כפיים וברות לב. אלא, לעולם

עפ"י מה דאי' בטור [או"ח סי' תרי"ט] אשר בליל יו"כ קודם כל נדרי מוציאין ספר תורה והש"ץ אוחזה בחיקו ואומר כל נדרי, ויש בזה שני ענינים, א' שמבקשים סליחה ומחילה על השנה שעברה על שלא למדו ולא קיימו מצות התורה כראוי. ב' הוא קבלה על העתיד להתנהג כראוי בכל הכתוב בתורה.

ומביא שהרה"ק הרבי מלובלין זי"ע לא היה אוחז ס"ת, אלא עמד בתפילה בלא ס"ת, כי אחיזת ס"ת היא כשבועה בנקיטת חפץ, וחשש לשבועת שוא, ולכן – מבאר הבעלזער רב זי"ע – כאן כשבאו ישראל לקבל התורה ואמרו 'נעשה ונשמע', הלא זה בעין שבועה שיקיימו כל הכתוב בתורה, על כן התפלל משה רבינו שישארו בנ"י באותה בחינה כמו בעת אמירת 'נעשה ונשמע', שלא יפלו ויהא כשבועת שוא ח"ו, וזהו שכתב בתרגום ירושלמי: וחזר משה ית פתגמי עמא בצלו"י קדם ה' עב"ד.

הרה"ק המוהר"ש מבעלזא זי"ע אמר: משה רבינו ביקש מהשי"ת כי כשם שישראל הקדימו נעשה לנשמע – כך לעומתם יקיים בהם השי"ת 'והיה טרם יקראו ואני אענה', שהרי 'ה' צלך' כמאמר רבינו הבעש"ט הק' זי"ע שהנהגתו ית' עם ישראל היא כדוגמת הצל, והוא שמובא בתרגום ירושלמי: וחזר משה ית פתגמי עמא בצלו קדם ד' – בתפלה שהקב"ה יתנהג עם ישראל מדה כנגד מדה.

הרה"ק מביאלא ה"חלקת יהושע" זי"ע אמר: 'וישב משה' – לרמז שע"י תשובה מגדול הדור, מעורר בהמון העם.

אומר ה"משך חכמה": כל אחד בישראל אין ביכולתו לקיים את כל המצוות שבתורה, כי יש מצוות שניתנו רק לכהנים, ללווים, למלך, לכהן גדול, למי שיש לו שדה, בית וכדומה. ולכן 'ויענו כל העם יחדו ויאמר כל אשר דבר ה' נעשה', רק כלל ישראל בשלימותו יכול לקרוא 'כל אשר דבר ה' נעשה', אבל לא כל יחיד.

ה"אזנים לתורה" אומר בדרך צחות: לפי תכונת עמנו, שאם ראובן אומר "יום", אומר שמעון "לילה", ולוי מכחיש את שניהם ואומר – "בין השמשות". קרה איפוא שם נס גדול שענה כל העם יחדיו, כי לו קדם אחד את חברו לאמור: 'כל

רק בקצה וחושבים שכבר עלו, כשאוחזים עוד בראשית הדרך אין לטעות ולהסתפק בזה, אלא צריך שיהיה הרצון לעלות עד הסוף, ואף שאין ביכולת יש להמשיך להתאמץ לעלות יותר מהאפשרות.

וכן נאמר להלן 'הגבל את ההר וקדשתו' – אומר הרבי ה"בית ישראל" זי"ע: איתא בספרים שאפשר ללמוד מכאן ק"ו, ומה הר יכול להתעלות ולקבל קדושה, אדם בוודאי שיכול לקבל קדושה.

הרה"ק ה"אמרי חיים" מויז'ניץ זי"ע אמר: "הר" רומז לגאווה, השמרו לכם ממדת הגאווה שלא תכשלו בה אפילו בנגיעה בעלמא.

לא תגע בו יד וגו' במשוך היובל המה יעלו בהר: (יט ג)

צריך להבין אומר הרבי ה"בית ישראל" זי"ע: מאי זה טעם עשו כאן קדושה רק על יום אחד בלבד? ובפשטות אפשר לומר, דמאחר וכל הקדושה היתה בשביל קבלת התורה, לכן קדשו את ההר רק לזמן קבלת התורה. משום שלאחר קבה"ת כבר לא היה צורך יותר בקדושה שם.

אולם אפשר, שלכן עשו מלכתחילה שהקדושה תהיה רק ליום אחד, כי אילו היו משמרים את ההר כל הזמן בקדושתו היו עושים מזה כל מיני ע"ז - וכפי שכבר רצו לעשות שם בזמננו – ולכן מדגיש הפסוק: 'במשוך היובל המה יעלו בהר', שאחרי מעמד קבה"ת חוזר ההר לכמו שהיה קודם, הר ככל ההרים נטול כל חשיבות מיוחדת, ויכולים גם לרעות שם צאן.

וירד משה מן ההר אל העם ויקדש את העם ויכבסו שמלתם: (יט יד)

ברש"י: מלמד שלא היה משה פונה לעסקיו, אלא – מן ההר אל העם.

שואל הרה"ק רבי יחזקאל מקוזמיר זי"ע: וכי איזה עסקים היו לו למשה, מלבד עסקי תלמוד תורה ועבודת ה' – אלא ללמדך שגם "לעסקיו" שהם עסקי תורה וחפצי שמים לא היה משה מתפנה בשעה שעסק בצרכי ציבור, בעסקי העם, מכאן שגדולים עסקי ציבור מעסקי שמים ביחידות.

נכדו הרה"ק ה"נחלת דן" זי"ע ממוז'ניץ זי"ע אמר: שעסקיו – היינו טובת הנאה שלו, שלא בא ואמר אני

יהא תוכו כברו. נקי וטהור מבפנים ומבחוץ, ולא עוד אלא שיקדים את הקדושה והטהרה לכיבוס ולרחיצה החיצונית. 'וקדשתם היום ומחר', ואחר כך 'וכבסו שמלותם'.

ה"פרדס יוסף" מברך עפ"י הנאמר בתהלים: 'לכו בנים שמעו לי', ופירושו לא רק בשעה שאני אומר מוסר תשמעו לי, רק אחר כך כשתלכו. וזה"פ 'וקדשתם היום ומחר', יש מחר שהוא לאחר זמן דאף אחר כך תהיו קדושים.

והיו נכונים ליום השלישי כי ביום השלישי ירד ה' לעיני כל העם על הר סיני: (יט יא)

בספר "בארית המים" מביא מהרה"ק רבי מנדל מרימנוב זי"ע: ומה היו עושין באותן הימים, הנה באלו הימים היו מתפללין להשי"ת "והאר עינינו בתורתך ודבק לבנו במצותיך".

שואל הרה"ק מלומאז' זי"ע: לכאורה לפי דקדוק הלשון היה צריך לכתוב "והיו נכונים"?

אלא, שאין זה רק ציווי כי גם הבטחה. כי איך אפשר להיות מוכן לצאת לקבלת התורה, מי יאמר נכון אני זך לבי? לכן נאמר "והיו נכונים" כלומר: הריני מבטיחך כי משיעשו מצידם מה שנצטוו – יהיו מוכנים.

והגבלת את העם סביב לאמר השמרו לכם עלות בהר ונגע בקצהו כל הנוגע בהר מות יומת: (יט יב)

ה"חפץ חיים" זצ"ל אמר: מכאן אפשר לראות עד כמה צריכים להיזהר בכבוד תלמיד חכם. ומה ההר שאין בו דעת ואיננו מרגיש כלום, נתקדש על ידי קבלת התורה עד שהזזהו כל ישראל מנגוע בקצהו, קל וחומר למי שנוגע ופוגע בכבודו של תלמיד חכם, שיש בו דעת ומרגיש בעלבון, לא כל שכן שהנוגע בו כנוגע בבבת עינו.

הרב אב"ד דפלונסק זצ"ל אמר: היינו אף כי יכול איש להיות בשעה אחת גדול מאד, עם כל זה טוב לילך שלא בהדרגה, וזהו 'השמרו לכם עלות בהר', כשאינו נוגע רק בקצהו – שאין זה דרך נכון.

הרבי ה"פני מנחם" זי"ע מביא בשם הרבי מקאצק זי"ע: 'השמרו לכם עלות בהר ונגוע בקצהו', שנוגעים

אומר הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע: תפקידו של מנהיג בישראל הוא להוציא את העם מעבני חולין ולהכניסם למחיצת הקודש. וזה הפירוש של 'אשר יוצאים ואשר יביאים' הנאמר אצל 'איש על העדה' – מנהיג הדור. וזה שעשה משה, 'ויוצא משה את העם' – הוציא אותם, 'מן המחנה' – מחיי יום יום, מעסקי חולין, 'לקראת האלקים' – הכניסם לשערי שמים.

הרב רבי מאיר שפירא זצ"ל שאל: לפי חוקי הלשון היה צריך לכתוב: 'ויוצא משה את העם מן המחנה לקראת האלקים'?

וסיפר: כי בשעה שהגר צדק הגראף אברהם פוטצקי הי"ד הוצא להורג על שנתגייר, העמיד לפניו הכומר הקאתולי אפשרות שיאמר ברגע האחרון כי חוזר הוא לדת הקאתולית ואז יבוטל פסק הדין. גר הצדק לא נרתע והשיב: כאשר בא הקב"ה אל אומות העולם וביקש לתת להם את התורה – סירבו. אולם כאשר בא אל ישראל אמרו: 'נעשה ונשמע'. והרי אי אפשר לתאר שכל האומות היו פה אחד כולם נגד קבלת התורה, ובני ישראל היו כולם בעד, מסתמא היו בין האומות אחדים שהסכימו לקבל את התורה, הרי כל הנשמות היו במעמד הר סיני ואף אני הייתי שם ואיני מתאר לי שהייתי בין האומרים לאו. וכן לא נתאר לנו שה"ערב רב" בתוך עם ישראל, שהתורה היתה למורת רוחם, שגם הם אמרו 'נעשה ונשמע'. אלא שהתחשבו עם הרוב הגדול והמכריע שבין העמים. ולכן אחרי קבלת התורה הוחלט שאי אפשר שבקרב אומות העולם יהיו אומרי הן, ובקרב עם ישראל יהיו אומרי לאו, והוחלט כי אלה מבין האומות אומרי הן יתגיירו ואילו אומרי הלאו שבקרב ישראל ישתמדו. ואני שהייתי בין אומרי הן שבקרב האומות חייב להתגייר. ורמז לזה נמצא בתורה 'ויוצא משה את העם' – ואין העם אלא רשעים כדפירש רש"י בפרשת במדבר, שהיה 'לקראת אלקים' – אותו ערב רב שהיה נגד אלקים ומרד בו, הוציאו אותו – 'מן המחנה', ממחנה ה' אומרי 'נעשה ונשמע', ואותם העמידו תחת ההר וכפו עליהם את ההר כגיגית .. הי"ד.

שאל הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל: מדוע כתוב 'שם תהא קבורתכם' ? לכאורה היה צ"ל 'כאן תהא קבורתכם', שהרי עמדו מתחת להר, וכדי לקברם היה צריך רק להורידו עליהם ?

שלוחו של מקום – אלא ישר מסר את שליחותו, והיינו 'מן ההר אל העם'.

בשם הרה"ק המהר"ש מבעלזא זי"ע: יש צדיקים אשר העת שמתפללים או לומדים אינו דומה לעת אכילתם, ויש צדיקים שאף אכילתם היא כמו תפילה. וההבדל ביניהם הוא דמי שאינו דומה אצלו – צריך הכנה, אבל מי שאוכל בקדושה וכל מעשיו בקדושה כמו תורה ותפילה אם כן אין צריך הכנה. וזה שפירש רש"י ז"ל: שלא היה פונה לעסקיו אלא מן ההר שדבר עמו ה' - אל העם.

יוצא משה את העם לקראת האלקים מן המחנה ויטיצבו בתחתית ההר: (יט זי)

בגמרא: אמר רב אבדימי בר חסא: מלמד שכפה הקב"ה עליהם ההר כגיגית, ואמר להם: אם אתם מקבלים התורה – מוטב, ואם לאו – שם תהא קבורתכם.

הרה"ק ה"תולדות יעקב יוסף" זי"ע כותב: שמעתי מפי מורי זלה"ה עליו השלום [בעש"ט], לכך כפה הקב"ה על ישראל הר כגיגית, ללמד שגם שאינו חושק לתורה ועבודת ה', מ"מ אינו בן חורין ליבטל רק יעשה בעל כרחו, וידמה כמי שכופין אותו לעשות בעל כרחו, והוא דרך טוב לאיש הישראלי לימי הקטנות, שלא יבטל התמיד מעסק לימודו ועבודת ד' יתברך גם כשאינו חושק, דמכל מקום עושה מעשה.

בספר "יוסף דעת" [פראג שס"ט] כתב: פירש רש"י ז"ל כפה עליהם ההר כגיגית, לומר אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם. והנה כיוונתי בזה קצת לדעת גדול הוא אדמו"ר המובהק מהר"א שיחיה נצח [הוא רבינו אפרים לונטשיץ בעל "כלי יקר"] כי אין הפירוש שרצה ה' לאנסם, אלא הראה להם על ידי ההר, שאם אין אתם מקבלים את התורה, הרי אתם חשובים כמתים גם בחייכם ושמה קבורתכם, כמתים בל יחיו רפאים בל יקומו.

ואדוני מו"ר המובהק הגאון הגדול מהר"ר ליבא מפראג נר"ו [הוא רבינו המהר"ל] האיר לנו באור שכלו הזך כוונת המדרש, שנתנית התורה היתה דוגמת האנוסה דכתיב בה: 'לא יוכל לשלחה כל ימיו', ובני ישראל על ידי האונס הזה הם נשארו דבוקים בהקב"ה, ולא יוכל לשלחם מעליו לעולם.

על מרן הקדוש רבינו חיות נפשינו אור זורח האר"י הבעל שם טוב, כשהיה לומד עם התלמידים הקדושים היה אש מלהטת סביבותיהם, ומתקבצין מלאכי השרת, והיו שומעין הקולות והברקים ואמירת 'אנכי ה' אלקיך' מפי ה' יתברך וזה ידוע ומפורסם הדבר.

אומר הרב ר' יצחק מוולוז'ין זצ"ל: כלומר, אף ש'קול השופר הולך וחזק מאד', בכל זאת 'משה ידבר', כדרכו, בקולו שלו, כי קול השופר לא הפריע כביכול, להקב"ה לשמוע, אבל – 'והאלקים יענו בקול' ואומרים חז"ל: "מאי בקול? – בקולו של משה". השם יתברך השיב למשה בקול שהיה מתאים למשה, שלא יפריענו קול השופר.

הגאון רבי יהושע מקוטנא זצוק"ל אומר: מה הפירוש ב"קולו של משה"? הענין הוא, כי השכינה היתה מדברת מתוך גרונו של משה, אם כן, קול ה' היה קולו של משה.

שואל הרה"ק ה"דבר חיים" מנדבורנה זי"ע: הרי אמרו חז"ל כל מקום שנאמר ויהי אינו אלא לשון צער ואם כן מה ענין "ויהי" אצל קבלת התורה?
אמנם נראה לומר, כי בא הכתוב בזה לרמז, שבכל עת שאיש ישראלי נמצא בצער – והיינו 'ויהי' העצה להיפטר מצער ע"י 'קול השופר הולך וחזק מאד', "קול" ר"ל שילמד את התורה הק' בקול רם ובביטוי שפתיים, "השופר" ע"ד מאמרם ז"ל מלשון "שפרו מעשיכם" רצ"ל שיעשה תשובה ויטיב מעשיו.

ועל ידי שתי בחינות אלו יזכה לצאת מצרה לרווחה עד שיקוים בו סיפיה דקרא 'משה ידבר והאלקים יענו בקול' כמו שרמז הבעש"ט הק' זי"ע [וכן איתא בספה"ק "תורת אמת" מהרה"ק מלובלין זי"ע] אשר "משה" נוטריקון: ש בת ה יא מלזעוק, ו"קול" הוא נוטריקון ו רפואה ק רובה ל בוא עבד"ק. ויזכה בכל הישועות הנצרכות ברוח ובגשם אכי"ר.

וירד ה' על הר סיני אל ראש ההר ויקרא ה' למשה אל ראש ההר ויעל משה: (יט כ)

הרה"ק רבי אברהם "המלאך" זי"ע אמר: הטעם על 'וירד ה' הוא דרגא תביר, על דרך שאמרו חז"ל: נחית דרגא ונסיב איתתא. מתן תורה היתה בחינת נישואי

אלא תירץ ואמר: שמונח כאן יסוד גדול בעבודת האדם את בוראו. דרך בני אדם לומר כשיגיעו "לשם" – כשהמצב ישתפר ויסתלקו המפריעים – אז ילמדו, אז יתפללו, ה"שם" הזה – הוא בבחינת "קבורתכם", כאן נעוץ כשלונו של האדם! כי היצה"ר כבר ידאג שה"שם" הזה לא יבוא כל כך מהר, ולבסוף ימצא האדם את עצמו עומד ריקם ללא כלום.

והר סיני עשן כולו מפני אשר ירד עליו ה' באש ויעל עשנו כעשן הכבשן וגו': (יט יח)

בשם ה"שפת אמת" זי"ע: עשן זה למה בא? מילא, אש ברור ששם מקומו, היו קולות ואש מתלקחת – שלהבת יה. אבל עשן זה למה? בדרך צחות: העשן בא בשביל אותם שבאו למקום בשביל ששמעו שמועה ששם יהיה "מעמד", יבואו כל השרים, כל הגדולים וגם הזקנים – מיהרו ובאו. למענם העשן...

בספר הליקוטים מכת"י בעל סדר הדורות: עשן ר"ת נ חש ע קרב ש רף, והוא פלא. ונראה לי שיובן במ"ש בספר עמק המלך ובעשרה מאמרות ז"ל: 'והגבלת את העם סביב לאמר' וגו', מקדושת הר סיני משך משה כוונתו לטהר המדבר מקום נחש שרף ועקרב, להחליש כל כח הטומאה, והיה שר המדבר הולך לפניו תפוס בכבלי ברזל, ואילו זכינו ונכנסנו אותו דור לארץ ישראל, היה מטוהר אויר החיצון של כל עולם כולו. יעו"ש.

בשם ה"חידושי הרי"ם" זי"ע שאמר: העשן הזה היה כדי לנקר עיני האומות, שהיו יודעין מכל זה והיו נתנין עין רעה על ידי הקנאה והשנאה, לזה היה עשן כדי לסמות עיניהם שלא יראו, כדי שלא יהיה קטרוג על ידם. וכן ניקר העשן את עינו של בלעם הרשע.

הגריד"א שליט"א אמר שראה שמביאים מהגה"ק ר"ש קלוגר זצ"ל ב"חכמת התורה", "הר סיני אחר שניתן עליו התורה, לא היה העולם כדאי לו ונגנז, ובא הר אחר במקומו". והוא חידוש, ואולי יש להמתיק, דהא בכלי חרס קיי"ל [סוטה טז]: דהכנסתו לבשן זהו טהרתו ופנים חדשות באו לכאן, וכיון שהיה בחינת כבשן במתן תורה, ע"כ חשוב כאילו השתנה ההר והוחלף באחר.

ויהי קול השופר הולך וחזק מאד משה ידבר והאלקים יענו בקול: (יט יט)

הרה"ק מקאמארא זי"ע כותב ב"היכל הברכה": העידו

העגל לא היה משתייר משונאי ישראל שריד ופליט. לכן נאמר: 'פן יהרסו אל ה' לראות' – במעלה רמה מאד, ונפל ממנו רב – בעת שיחטאו בעגל, לכן 'אל יהרסו אל ה' לראות', ויהיו נידונים כשוגגים.

ויאמר משה אל ה' לא יוכל העם לעלות אל הר סיני כי אתה העדתה בנו לאמר הגבל את ההר וקדשתו: (יט כג)

מסביר הרה"ק ה"קדושת לוי" זי"ע: משה רבינו סבור היה כי צו ה' "השמר לכם עלות בהר" עשה כבר לבלתי אפשרית את הגישה אל ההר, "לא יוכל העם לעלות וגו' כי אתה העדות". הוא במדרגתו הגדולה סבור היה כי שוב אין לעלות על ההר באופן טבעי, כי צו ה' עומד כמו קיר ברזל ואינו נותן לגשת. אמר לו ה' "לך רד", רד ממדרגתך הגבוהה, רד אל העם, למצבם והשגתם ותראה כי טרם הגיעו למדרגת "לא יוכל", ועליך עוד להזהיר אותם.

שואל הרה"ק רבי דוד מקאצק זי"ע: וצריך עיון, הרי בפסוק י"ב בציווי ה' נאמר: "והגבלת את העם", ולמה אמר משה "את ההר". גם יש להבין שאלת משה רבינו ותשובת הקב"ה, וכן דברי רש"י בפסוק י"ב: הגבול אומר להם השמרו מעלות מכאן ולהלן.

ונראה לומר, הנה ידוע שאיסור חפצא יותר חמור על האדם מאשר איסור גברא (כנראה מדברי הר"ן בנדרים), ולכן כשאמר לו הקב"ה "והגבלת את העם סביב לאמר", היינו כפירש"י לאמר, שהגבול אמר להם השמרו לעלות, וסבר משה רבינו שבא להזהירם באיסור חפצא על ההר, ולכן אמר לו הקב"ה עוד פעם: "רד העד בעם פן יהרסו" שמא על ידי תשוקתם אל ה' יתקרבו לצד ההר, אמר לו משה: "לא יוכל העם לעלות כי אתה העדותה בנו לאמר הגבל את ההר" ואיסור חפצא הוא ויחמירו עליהם. השיב לו הקב"ה: "ועלית אתה ואהרן עמך והכהנים והעם אל יהרסו לעלות" – ואם כן אין זה אלא איסור גברא, ולכן יש לחשוש שינסו לעלות ויקלו בזה. ודפח"ח.

הרה"ק ה"צמח צדיק" זי"ע מביא בשם חותנו הרה"ק רבי ישראל מרוז'ין זי"ע: כי 'הגבלת את ההר' ר"ל האותיות שקודם הר הם ק"ד, והאותיות שאחר הר הם ו"ש, והם ביחד אותיות קדו"ש, וזה 'הגבל את ההר וקדשתו'. ודפח"ח.

בין השי"ת וכנסת ישראל, כפי דרשת חז"ל: ביום חתונתו – זה מתן תורה. והיה הקב"ה מצמצם עצמו, כביכול, לירד על הר סיני לתת לעמו תורה ומצוות, בבחינת נסיב דרגא נסיב איתתא.

סיפר כ"ק האדמו"ר מביאן שליט"א:

אצל זקני הרה"ק ה"בית אהרן" מקרלין זי"ע היה נהוג, שבעת עריכת השולחן היה אחד מן המסובים אומר איזה מדרש, וע"ד המדרש היה ה"בית אהרן" אומר תורה. פעם אחת בחג השבועות בשבתו אצל השולחן הטהור, אמר לפניו בנו הרה"ק רבי אשר מסטאלין זי"ע המדרש: 'וירד ה' על הר סיני' – איני יודע אם הגבוה הנמיך עצמו, או אם הנמוך הגביה את עצמו, כיון שנאמר 'וירד ה' על הר סיני' – מכאן שהגבוה הנמיך את עצמו.

וכששמע ה"בית אהרן" מדרש זה, נענה ואמר: החייתי בני, כי מה תקנה היה לנו ואיך היינו נותנים עצה לנפשנו אם היינו צריכים להגביה את עצמנו להשי"ת, אבל עכשיו שהשי"ת מנמיך את עצמו אלינו יש לנו תקוה.

שואל הרה"ק המוהר"י מבעלזא זי"ע: אם הקב"ה נתן תורה על הר סיני כדי ללמדנו מידת ענוה [סוטה ה.], למה אם כן לא ניתנה בבקעה? אלא מזה יש להביא ראיה שאצל התורה צריך להיות הר, כענין שנאמר "ויגבה לבו בדרכי ה'".

ויאמר ה' אל משה רד העד בעם פן יהרסו אל ה' לראות ונפל ממנו רב: (יט כא)

שואל הרה"ק רבי דוד מקאצק זי"ע: והרי כבר הזהירם מקודם 'לא תיגע בו יד כי סקל יסקל?' אלא אזהרה ראשונה באה בנימוק של סכנה, והיה חשש שמא ימצאו אנשים שיהיו נכונים למסור את נפשם ולהסתכן, ובלבד להתקרב אל הקודש. לפיכך הזהירם שנית 'פן יהרסו', שהיא לשון איסור ומאיסור בוודאי יתרחקו.

ה"משך חכמה" אומר כאן רעיון נפלא: הענין הוא, כי ברוב חכמה רוב כעס. והקב"ה מדקדק עם הצדיקים ואנשי מעשה כחוט השערה. וכן כי כל השלם יותר – בנפילתו יופסד יותר. ולו היו במעלה יותר עליונה ובהשגה יותר דקה ובהירה באלוקות – אז אחרי עוון

ופתחו וענו ה' אחד ושמו אחד', היינו שאמרו 'שמע ישראל ה"א ה' אחד'.

הרה"ק המוהר"י מבעלזא זי"ע מבאר: שבא לרמז כי לפני שמקיים אדם איזה מצוה צריך להקדים וללמוד תחילה את דיני המצוה, למען ידע כל הלכותיה על בורין, ויהי בקי בכל פרטי הלכות המצוה מה מותר ומה אסור, מה חייב ומה פטור, ומתוך כך ידע לקיים המצוה כראוי עפ"י דינא דשו"ע.

וזה שאמר הכתוב 'את כל הדברים האלה', שיש ללמוד כל הלכות המצוה, 'לאמר', עד שידע לענות ולומר כיצד צריכים לעשותם, וידע לאמר 'על הן הן ועל לאו לאו', על כן צריכים ללמוד לפני כל מצוה הלכות המצוה.

אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים: (כ ב)

אומר הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע: הדיבור "אנכי" קדם לדיבור "לא יהיה לך". כי על ידי ההתבוננות הגמורה של אדם ב"אנכי", מתוך אמונתו הברורה בה' – ניצל הוא מ"לא יהיה לך" ונשמר מכל מיני ירידות ופניות מרצון ה'.

אמרו רבותינו ז"ל במדרש תנחומא: עשה מצוה אחת מוסרין לו מלאך אחד. הרי זו מדה כנגד מדה. כל המצוות קיבלו ישראל על ידי שליח, הוא משה רבינו, על כן נמסר להם מלאך מן השמים לשומרם, אך "אנכי" ו"לא יהיה לך" שמעו ישראל מפי הגבורה, לכן בשכר "אנכי" שומרו הקב"ה בעצמו שינצל מ"לא יהיה לך".

הרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב זי"ע אמר: 'אנכי ה' אלקיך' – הנני אלקיך שלך ועשה עמי כחפצך, כי צדיק גוזר והקב"ה מקיים, הקב"ה גוזר והצדיק מבטל...

הקשה הרבי ר' בונם מפשיסחא זי"ע: [וכבר הקשו בן הראשונים] למה אמר הקב"ה 'אשר הוצאתיך מארץ מצרים', ולא אמר 'אשר בראתי שמים וארץ'? – הוא מותיב והוא מפרק: 'שמים וארץ' היה אדם אומר זה גדול מדי בשבילי, איך יהיו יצור שפל כמוני להתקרב לאלקים אדירים? ברם הקב"ה אומר לו: אני הוא שהוצאתיך מן הבוץ, אני הוא שירדתי לכאן למענך, בוא ושמע!

הרה"ק ה"שפתי צדיק" זי"ע מביא בשם גיסו ה"שפת אמת" זי"ע: לכאורה תמוה, למה הוצרכו כל כך הזהרות על כך, הלא בלי ספק כאשר זכו לקבל התורה הקדושה, ממש היה בהם כל המ"ח דברים שהתורה נקנית בהם, ואחד מהם הוא "המכיר את מקומו", אם כן בלי כל האזהרות יעמוד כל אחד על מקומו. אלא, אמת שהיו עומדים כולם, כל אחד במקומו גם בלא האזהרות, אך היו תולים שזה מחמת כוחם, והיה ח"ו בכך משום נדנדוד גיאות, שאז "אין אני והוא יכולין לדור", על כן לטובתם הוזהרו, כדי שיתלו עמדם על מקומם מטעם האזהרה.

וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר: (כ א)

כתוב ב"פענח רזא": בפסוק זה יש ז' תיבות. וכן בפסוק "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ". וכן "יהא שמיה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא". לומר, שכל העונה אמן יהא שמיה רבא בכל כוחו כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית של שבעת הימים, וכאילו קיבל הדברות מפיו יתברך.

בספר "עץ הדעת טוב" לרבי עוזיאל מייזליש מתלמידי הרבי ר' אלימלך זי"ע [ברמזי שיר השירים] כותב: שמעתי מפי איש קדוש המפורסם בדורנו מה"ו אלימלך מליזענסק, שהקשה דמלת 'לאמר' הוא מיותר ובלתי הבנה כלל.

ואמר כי בלתי קיום כל מצותיו אי אפשר לקבל אלוהות כביכול כראוי, כי עול מלכות שמים הוא דבר גדול, כמאמרם ז"ל אטו יראה מילתא זוטרתא היא. וזה 'וידבר את כל הדברים האלה', פי' כל התרי"ג מצוות היה הכל כדי 'לאמר אנכי ד' אלקיך', שנוכל לקיים אלקותו עלינו, כי זה העיקר כמ"ש הזהר כמה פעמים, דעיקר לימוד התורה בגין לאישתמודע אלקותו כביכול, ועיקר כוונת הבורא להיטיב לנו במה שאנחנו מקורבים אצלו.

ברש"י: לאמר – מלמד שהיו עונין על הן הן ועל לאו לאו.

בשם הרה"ק המוהר"ש מבעלזא זי"ע שאמר: לפי מ"ש חז"ל ד'אנכי ולא יהיה לך' בדבור אחד נאמרו, א"כ מה ענו ישראל, הרי הן ולא כרוכים אהדדי?

אלא ישראל פתחו ואמרו 'שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד' והיא תשובה על שניהם. וז"ש בזמירות ש"ק: 'ובאו כולם בברית יחד נעשה ונשמע אמרו כאחד,

הוצאתיך מארץ מצרים, וחל עליהם שם שמים. לכן כתוב 'ויפדך מבית עבדים וגו' וידעת כי ה' אלקיך' וגו'.

עו"א: שאיתא במכילתא: מפני מה לא ניתנה תורה בארץ ישראל, שלא ליתן פתחון פה לאומות העולם וכו', דבר אחר שלא להטיל מחלוקת בין השבטים, שלא יהא זה אומר בארצי נתנה וזה אומר בארצי נתנה וכו' עיי"ש.

ואמר שהטעם הוא כמאן דאמר במסכת מגילה [כו.]. נתחלקה ירושלים לשבטים, דלמאן דאמר לא נתחלקה ירושלים לשבטים, הרי היה אפשר שתנתן התורה בירושלים?

ברש"י: אמר לשון יחיד 'אלקיך', ליתן פתחון פה למשה ללמד סניגוריה במעשה העגל וכו' עיי"ש.

ה"שפת אמת" זי"ע מביא [פרשת תשא תרל"ז]: שמעתי מפה קדוש אא"ז מו"ר זצ"ל שפי' מה שאמרו חז"ל שאמר 'אנכי ה' אלקיך' בלשון יחיד ליתן פתחון פה למשה וכו', ופי' שודאי הציווי היה לכלל ישראל, אך כמו שהם אחדות אחד ודבוקים במשרע"ה שהוא המייחד אותם, באופן זה הציווי שנאמר אליו הוא להם, כי הוא אחדות אחד עמהם, ונמצא זה פתחון פה על החטא, כי בודאי קודם החטא נפלו מזאת האחדות, ונמצא שלא היה הציווי להם כלל בזה המדריגה, אך החטא הוא מה שבאו לידי כך ליפול מכלל האחדות, אבל אינו חמור כמו גוף החטא, עב"ד ז"ל.

סיפר הרה"ק רבי חיים דוד מפיעטקוב זי"ע [יו"ד כ' שבט]: בפעם הראשונה שנסע ללובלין, היה שם בחג השבועות. ובעת שקרא הרה"ק הרבי החוזה מלובלין זי"ע בתורה את עשרת הדברות והתחיל לקרוא 'אנכי ה' אלקיך' – לא ראה עוד שום אנשים בבית המדרש, אלא בית המדרש היה מלא אותיות "אנכי", עד שגמר הרבי כל עשרת הדברות, ואז ראה בחזרה כל האנשים. בתהלים [פא] כתיב: 'אנכי ה' אלקיך המעלך מארץ מצרים הרחב פיך ואמלאהו'. וברש"י: הרחב פיך לשאול כל תאוות לבך, ואמלאהו כל אשר תשאל.

את הקשר שבין 'אנכי ה' המעלך מאר"מ' – להרחב פיך ואמלאהו' – ביאר הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל: כביכול אומר להם הקב"ה לבנ"י, אתם שראיתם את כוחי הגדול וידי הנטויה בהוציאי אתכם מארץ מצרים,

ה"שפתי כהן" אומר: לכן נאמר בלשון יחיד, כי הבנת אלקים והדעת להשיג גדולתו אינה דבר השווה לכל נפש. איש איש משיג לפי מדריגותיו הרוחניות וידיעתו בתורה. לכן לכל יחיד הבנה והשגה אחרת ב'אנכי'.

הרה"ק ה"חוזה מלובלין" זי"ע אומר: כל עשרת הדברות לא נאמרו לעם, אלא ליחיד, להורות: אפילו יסור כל העולם מדרך התורה, לא תלך אחריהם, גם על "יחיד" אחד אפשר שתתקיים התורה.

הרה"ק ה"באר יעקב" מנדבורנה זי"ע מביא את קושית הראשונים, האבן עזרא, רבינו בחיי, חזקוני ועוד שהקשו למה נאמר 'אשר הוצאתיך' ולא 'אשר בראתיך'.

ומפרש, דהנה מצינו בדברי חז"ל דעוד כשהיו ישראל במצרים מלבד שלא שינו את שמם ולשונם ומלבושם אף היו בהם שתי מצוות גדולות שקיימו, שהן שבת ומילה, שאי' במדרש שהי' להם מגילות שהיו משתעשעין משבת לשבת לומר שהקב"ה גואלן, וכן מילה כדאי' במדרש. וזכות זו שעל אף שפל מצבם ברוח ובחומר גילו דעתם שרצונם לעשות רצון קונם ולקיים מצוותיו, היא שעמדה להם שזכו לקבל את התורה הק' במעמד הר סיני. וגם בכתוב נטמן כל זאת ברמז: **ש**מעו **ב**קולי **ר**"ת **שבת**. והייתם לי סגולה **מ**כל **ל** סופי תיבות **מילה**. ולכן בשכר זאת זכו ל'והייתם לי סגולה מכל העמים'.

וממילא מתורץ קושית הראשונים, שהרי כל בריאת העולם היתה בשביל קבלת התורה, ובאיזה זכות זכו לקבלת התורה – ע"ז אמר הכתוב 'אשר הוצאתיך מארץ מצרים' אשר שם בתוך מצרים הראו בנ"י את תשוקתם הגדולה לעבוד את בוראם ולקיים מצוותיו, לפיכך זכו לקבל את התורה.

הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע אמר הפירוש במה שאי' ב"הגדה של פסח": פודה כהלכה – שאיתא בגמ' יבמות (מו.) מי שלקח עבד מעכו"ם צריך להניח ידו עליו תיכף בשעת טבילה שלא יזכה העבד בעצמו, ובני ישראל שנגאלו אז היו צריכים לשעבד עצמם לה' קודם שיבא היצר הרע ויניח ידו, כמו שבעבד צריך להניח ידו עליו קודם שיזכה בעצמו, ולא להמתין רגע אחד. ומשום זה אמר השי"ת 'עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים' וגו', כי השי"ת הניח בכל אחד מישראל חלק נקודה אלוות כדכתיב 'אנכי ה' אלקיך אשר

כותב ב"וידבר משה": התרגום מתרגם: כד משלמין בניה למחטי בתר אבהתהון. כלומר שהם משלימים, גומרים מה שהתחילו אבותיהם. האבות התחילו לקצץ בנטיעות, רק קצת תיקונים בדת ובמסורת 'וזה החילם לעשות' – הם רק התחילו – והבנים משלימים, גומרים את המלאכה, עוקרים מן השורש הורסים ומחריבים עד היסוד. ר"ל.

ברש"י פ' כי תשא: כשאוחזים מעשה אבותיהם בידים.

שואל ה"פרדס יוסף": לכאורה קשה, מה אשמים הילדים עם האבות חטאו, ולמה יענישם על חטא לא להם? ואפילו כשהבנים גם כן חוטאים – שאוחזים מעשה אבותיהם בידים – יקבלו עונש על חטאותיהם הם ולא על חטא האבות?

ב"משלי שועלים" לר' ברכיה הנקדן מובא משל בזאב שהיה רעב מאד, פגש בשועל ורצה לאוכלו, אמר לו השועל, למה לך בשועל כחוש ודל, עור ועצמות, מוטב שתטרוף את האדם המתקרב אלינו, הוא גדול ושמן ותהנה מבשרו. אמר לו הזאב הרי אסור לטרוף בן אדם, שכבר נאמר 'מיד כל חיה אדרשנו'. אמר לו השועל, אין לך מה לפחד, העונש יקבלו רק בניך, 'אבות אכלו בוסר ושיני בנים תקהינה'. הזאב נתן לשדל את עצמו והלך לטרוף את האדם, בדרך היתה פרושה רשת, נלכד בה ונפל בפח. לשמע צעקותיו של הזאב, התקרב אליו השועל. התחיל הזאב לגדפו, שקרן! הרי אתה אמרת לי שרק בני יענשו על חטאי. שוטה! אמר לו השועל. גם אתה לא נענשת על חטאיך אלא על חטאי אבותיך. היתכן, צעק הזאב, שאני אסבול עבור אחרים? – אמר לו השועל, ולמה הלכת לטרוף את האדם אף על פי שידעת כי בניך ייענשו על זה, אם כן מוכרח אתה לסבול על חטאי אבותיך.

וזה המובן כאן, הבנים נענשים על חטאי האבות, כשאוחזים מעשה אבותיהם בידים. כי אם לא איכפת להם אם בניהם יסבלו בגלל חטאי האבות – ממילא מידה כנגד מידה שיסבלו על חטא אבותיהם.

לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא: (כ ז)

בספר "דודאי ראובן" להרב ראובן כץ צ"ל רבה של

אתם שהעלית אתכם ממ"ט שערי טומאה למ"ט שערי קדושה, ברגע קט נשתנה מצבם מן הקצה אל הקצה ונהיו בני חורין, דור דעה, מקבלי התורה ויורשי הארץ. הרי חזיתם כי הקב"ה כל יכול וביכולתו לתת לכל אחד כפי משאלתו.

אם כן, אם מכירים אתם בכוחו של הקב"ה – 'הרחב פיך' מדוע אינכם מרחיבים את פיכם לבקש ולשאל ככל אוות נפשכם – 'ואמלאהו', מובטחים אתם שהקב"ה ימלא את משאלות לבכם לטובה אכי"ר.

לא תעשה לך פסל וכל תמונה וגו': (כ ד)

דבר בקדשו הרה"ק רבי אהרן מקארלין זי"ע: אל תעשה עצמך לפוסל דעות אחרים, אל תפרוש מן הציבור ואל תתרחק מטורח ומשאו.

בספר "אהבת השם" מביא בשם הדרשן הנפלא רבי ידידיה גאטליב ז"ל מק"ק לבוב שהמליץ "הלצה ישרה" בפסוק זה, ע"ד שכתב בעל החובת הלבבות, להיות עיניו תמיד על מי שהוא למטה ממנו ברוב הטובות לעזרו ולסעדו, ולא על מי שהוא למעלה ממנו. וכן ראוי לו להיות עיניו תמיד על מי שהוא מרבה בעבודת אלקים יותר ממנו, כדי שישתדל לעלות על מעלתו, ואל יביט למי שהוא ממעט בעבודת הש"י ממנו, עכ"ל.

ואם כן יהיה כוונת הפסוק ע"ז הדרך: באומרו 'לא תעשה לך פסל', ר"ל לא תעשה בך פגם ופסול, וז"ש 'לך' דייקא, רק תהיה זריז וזהיר לתקן מעשיך על צד היותר טוב. ובאיזה אופן יהיה התיקון, על זה אמר 'אשר בשמים', כלומר בעניינים שמיימים דהיינו עבודת אלקים תביט 'ממעל', ר"ל במי שהוא למעלה ממך, ותשתדל לעלות אל מעלתו. 'ואשר בארץ', ר"ל בענייני עולם הזה המיוחס לארץ תביט 'מתחת', ר"ל במי שהוא למטה ממך במעט הטובות, ואז תלך לבטח דרכיך ורגליך לא תגוף.

לא תשתחוה להם ולא תעבדם כי אנכי ה' אלקיך קל

קנא פקד עון אבות וגו': (כ ה)

אומר "הכתב והקבלה": השי"ת מחסיר ומקטין את עוון האבות בגלל הבנים (פוקד מלשון לא נפקד – מלשון 'לא נפקד ממנו איש'). אם יש להם בנים טובים מוחל הוא להם העוונות בזכות הבנים, ברא מזכה אבא.

לאדם מזה, אם אין הפה יכול לדבר ואין האוזן יכולה לשמוע? ופירש, הרי נשמע מזה, שדברים היוצאים ממקום גבוה מאד, אף שאין שכל אנושי יכול להשיגם – לא לדבר ולא לשמוע – אף על פי כן עושה פעולה בנפש האדם.

הרה"ק ה"חלקת יהושע" מביאלא זי"ע אמר: לרמז 'שמור' על משנה, באם רוצה לקיים מצות שבת וכדומה, צריך פשוט ללמוד, בכדי לדעת איך לקיים.

אומר המגיד מדובנא זצ"ל: יש המבדילים בין 'זכור' ל'שמור'. העני רוצה יותר ב'שמור', הוא עובד קשה כל השבוע וצריך לקצת מנוחה, אף לא יפסיד הרבה אם עסקיו ישבתו בשבת, ואילו 'זכור' קשה לו לקיים, כי אין ידו משיגה לכבד את השבת בין ומאכלים טובים. העשיר, להיפך, 'זכור' הוא מקיים על כל פרטיו, מרבה במעדני שבת ובכל תענוגיו, אבל 'שמור' קשה לו לקיים, לא נוח לו להפסיק את העבודה בעסקיו ובמפעליו ביום השבת, ההפסד הוא גדול, והוא מחפש תחבולות לעקוף את ה'שמור'. לכן אמרו חז"ל ש'זכור' ושמור' בדיבור אחד נאמרו, ואי אפשר להבדיל ביניהם. העשיר צריך לקיים 'שמור' ולעזור לעני שיוכל לקיים 'זכור'.

את הזמר של ש"ק "יום שבתון" המיוחס לרבי יהודה הלוי, על הנאמר בו "ופתחו וענו ה' אחד" – מפרש הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע: לפי מה שמובא ברש"י בשם המכילתא: שהיו עונין על עשרת הדברות – על הן הן ועל לאו לאו. ואם כן על זכור היו צריכים להשיב הן ועל שמור שהיא לא תעשה היו צריכים להשיב לאו. ומה השיבו על 'זכור ושמור' שנאמרו בדיבור אחד? – ענו ה' אחד, שהשבת מעידה על אחדותו של הקב"ה.

עו"א: אי' במכילתא זכור ושמור, זכור מלפניו ושמור מלאחריו, מכאן שמוסיפין מחול על הקודש, משל לזאב שהוא טורף מלפניו ומלאחריו עיי"ש.

ולהבין הפי' אפשר על פי פשוט שהטבע כך הוא, ואולי הפירוש כי מפני שאגת הזאב יראין מלפניו ומלאחריו. ואמר בזלשה"ק: די פארציטישע יודען אז עס איז געקומען שבת האט א טאג פריער די קאפיטע געברענט ...

פתח תקוה: אל תשא את שם ה' על דברים שהם שוא ושקר. אל תשים את תו הקודש על דברים שהם פסולים בהחלט, נראים כמצוות ואינם אלא עבירות חמורות. כי מעשה היצר להטעות את הבריות, לצייר לפניהם עבירות קשות כאילו הן מצוות נעלות. ולכן אמרו חז"ל: שכל העולם נדעזע בשעה שאמר הקב"ה בסיני 'לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא'. שכן כל הפשעים החמורים וכל הרציחות האכזריות הנוראות נעשו כמסוה של אמת, צדק ויושר.

שואל הרבי ר' מאיר מפרמישלאן זי"ע: למה כל בעל עבירה יינקה בעשותו תשובה שלימה, ורק אצל הנשבע שבועת שוא כתוב 'כי לא ינקה'? אפשר לומר בדרך צחות: כל עבירות שאדם עושה נכתבות בספר הזכרונות, ואם הוא עושה תשובה שלימה, מוחקין את הכתוב בספר הזכרונות, ולא ניכר כלל. אולם הנשבע בשם ה' לשוא נשאר רושם העבירה, כי את שם ה' אסור למחוק, משום כך 'לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא'.

זכור את יום השבת לקדשו: (כ ח)

כותב השלה"ק: וקבלתי, אדם המבקר לחבירו בשבת שחרית, לא יאמר לו כדרך שאומר בחול 'צפרא טבא', רק יאמר לו 'שבת שלום' או 'שבת טוב', לקיים 'זכור את יום השבת לקדשו'.

בספר "חמדת צבי" מביא בשם ה"חידושי הרי"ם" זי"ע שאמר: שבת קודש יש בו מדת עין טובה, שבמה שיש בו רוצה להנות לאחרים, משום כך אם בא בשבת – יום טוב, נותן לו משלו, כגון ראש חודש ניתן לו תפילת מוסף. ואם בא בו רגל נותן לו גם תפילת שחרית. ואם בא בו יום כיפור נותן לו כל התפילות והוויזדוים כדי שיתכפרו בני ישראל בשמחה. אבל אם בא יום מרה שחורה לא הניחו בגבולו, כגון אם בא בו תענית דוחה אותו, מכל שכן אם בא בו תשעה באב לא הניחו בגבולו כמ"ש חז"ל שיאכל בשבת סעודת שלמה בשעתו.

ברש"י: 'זכור ושמור' בדיבור אחד נאמרו מה שאין הפה יכולה לדבר ואין האוזן יכולה לשמוע. והוא בגמ' ראש השנה [כז].

ה"חידושי הרי"ם" זי"ע דקדק: אם כן איזה תועלת יש

הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע פירש מה שאמר רש"י כשמאי, כי שבת הוא מעין עוה"ב, וידוע דלעתיד יהיה הלכה כבית שמאי. והלל הזקן שאמר ברוך ה' יום יום וגו', הוא מפני שתלמיד חכם תמיד בבחינת שבת.

ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך: (כ ט)

הרבינו בחיי מביא בשם הרמב"ם: 'ששת ימים תעבד' את ה' על ידי עשיית מלאכה, כענין האבות שהיו עובדים את השי"ת בעבודת המקנה ושאר ענינים הגופניים. אבל 'ביום השביעי שבת', כולו ל'ה' אלקיך', תעבד אותו על ידי שביתה ממלאכה.

ויום השביעי שבת לה' אלקיך לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך עבדך ואמתך ובהמתך וגרך אשר בשעריך: (כ י)

הרה"ק רבי יחזקאל משינאווא זי"ע אמר: ידעתי גר צדק אחד שהיה מיצר ודואג על כך שהגהר נזכר כאן אחר הבהמה, ונשתמע לו שהתורה מחשיבה את הבהמה יותר מאשר את הגר. אבל האמת הוא שאין הדבר כך. המצוה הזאת של שבות ממלאכה כוללת את כל אלה אשר שביתתם מוטלת עליך, כמו 'בנך ובתך עבדך ואמתך ובהמתך', אבל 'גרך' אין שביתתו עליך אלא על עצמו, ולכן מנה הכתוב תחילה את כל אלה אשר שביתתם עליך מן הבן עד הבהמה, והזכיר לחוד את הגר בסוף כאילו כתוב: 'לא תעשה כל מלאכה אתה וגרך אשר בשעריך'.

שואל ה"חתם סופר" זצ"ל: מדוע לקמן בפרשת "ויקהל" שנצטוו על השבת כתוב: 'ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש', אולם שם לא נאמר שצריך לעבוד בששת ימי המעשה כמו כאן. ועוד: שם הנוסח הוא: 'וביום השביעי יהיה לכם קדש' – ואילו בפרשתנו כתוב 'ויום השביעי שבת לה' אלקיך'. ומבאר: עפ"י"מ שפסק הרמ"א [או"ח רצ] שתלמיד חכם העמל כל השבוע בלימוד התורה, מותר לו לנוח מעט בשבת. לעומתו – אדם העמל כל השבוע לפרנסתו, בשבת יש לו זמן לעסוק בתורה. ולכן: פרשתנו מדברת על יהודי העמל כל ימות השבוע לפרנסתו, ולו אומרת התורה, ש"ויום השביעי שבת לה' אלקיך" – בשבת עליך להקדיש את הזמן ללימוד התורה!

הרה"ק רבי מאיר יחיאל מאוסטרובצה זי"ע אומר: בפרשת ואתחנן נאמר: 'שמור את יום השבת לקדשו'. משום 'זכור' נאמר לפני מעשה העגל, כי זכור הוא מאהבה, לפני חטא העגל היו עובדים מאהבה, מקירבתם ומדביקותם בהשי"ת, אבל כשחטאו בעגל נתקלקלה השורה, וכשקיימו אחר כך את המצוות כבר היו בבחינת עושים מראה, לכן נאמר 'שמור'.

בגמרא: זכרהו על היין.

דורשי רשומות מצאו רמז לכך: הנה בכל שיר השירים לא נמצא פסוק המתחיל ב"ואו", אלא "וחכך כיון הטוב". לרמז על ו' זמנים שבהם מקדשים על היין: שבת, פסח, שבועות, ראש השנה, סוכות ושמיני עצרת. וזה גם "ויין ישמח לבב אנוש".

ב"ילקוט האורים" מביא בשם ספר "זרעא דיוסף": לפי הגמרא האומר הריני נזיר ביום שכן דוד בא מותר לשתות יין בשבתות וימים טובים. כי משיח לא יבוא לא בערב שבת ולא בשבת ויום טוב. וזה הרמז: 'זכור את יום השבת לקדשו' – זכרהו על היין, אף שנדרת לא לשתות יין ביום שיבוא המשיח, ואם כן אסור לשתות בימות החול, אבל בשבת מותר ביין.

בגמרא: מי שהיה מהלך בדרך או במדבר ואינו זוכר אימתי שבת, מונה ששה ימים ומשמר יום אחד. אמר רבא: בכל יום ויום – בר מההוא יומא – עושה לו כדי פרנסתו.

אומר הגר"א שזוהי כוונת הפסוק: 'זכור את יום השבת לקדשו' תזכור מתי חל שבת, ואז 'ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך', תוכל לעבוד כל ששה ימים ולעשות כל מיני עבודות במשך כל היום, כי אם תשכח את החשבון לא תוכל בששת הימים לעשות 'כל מלאכתך', רק "כדי פרנסתך".

ברש"י: תנו לב לזכור תמיד את יום השבת, שאם נזדמן לך חפץ הוא מזמינו לשבת עי"ש. והרמב"ן שואל עליו שזו ברייתא ואינה הלכה, שהרי בגמ' אמרו [ביצה טז]. תניא אמרו עליו על שמאי הזקן וכו' מצא בהמה נאה אומר זו לכבוד שבת וכו' אבל הלל הזקן מדה אחרת היתה בו כל מעשיו היו לשם שמים שנאמר ברוך ה' יום יום עמס לנו וכו' עי"ש.

הרבי ה"לב שמחה" זי"ע שאל: והרי יש לעשות ולקיים שלא על מנת לקבל פרס ואיך אמר 'ולמען יאריכון וגו', אולי משום דשכר מצוה מצוה, לכן יאריכון ימיך כדי שתוכל לקיים עוד מצות כיבוד אב ואם. גם י"ל שאינו ענין שכר, רק כיון דמכריזין על ימיו של אדם ויש קצבה לשנותיו, לכך אמר הכתוב כי זה הזמן של כיבוד אב ואם אינו נחשב בחשבון הימים.

לא תרצח לא תנאף לא תגנב לא תענה ברעך עד שקר: (כ יג)

המגן אברהם בסימן תצ"ד כותב: בציבור קוראין 'לא תרצח' בקמץ תחת הצדיק וביחיד קוראין בפתח תחת הצדיק. אומר ה"חתם סופר", צ"ל בשם רבו בעל "ההפלאה" זי"ע: רמז למה שדרשו חז"ל: "כי רבים חללים הפילה" – זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה. "ועצומים כל הרוגיה" – זה תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה. על שניהם חלה האזהרה של 'לא תרצח'. הראשון בשביל ש"פתח" את פיו להורות קודם שהגיע להוראה. והאחר בשביל ש"קמץ" את פיו ולא רצה להורות אחר שכבר הגיע להוראה. ...

בספר "דרך פקודיך" מביא בשם הרה"ק הרבי ר' מנחם מענדל מרימנוב זי"ע: שבכלל 'לא תרצח' – נכלל מי שמדבר דברים בטלים. וההסבר הוא כפי המקובל על הפסוק 'נפשי יצאה בדברו' – שיש שיעור קבוע לכל אדם כמה מילין ידבר במשך ימי חייו, והמרבה לדבר דברים בטלים שאין בהן מצוה, נמצא שהוא ממעט את חייו ח"ו, והרי זה בגדר 'לא תרצח'.

ונראה דבכלל 'לא תרצח' – נחשב נמי מי שאוכל ושותה הרבה מדאי ואין הדבר לטובת בריאותו, או שיושב ודואג הרבה, או קמצן המענה את עצמו משום שחס על ממונו, או עושה דברים אחרים המייגעים את גופו, שבכל אלה הוא ממעט את חיותו, וממילא יש בזה משום 'לא תרצח' דמה לי קטלא כולו מה לי קטלא פלגא.

בשם מחותנו של הגר"א הרב ר' נח מידנס זצ"ל: על פי חז"ל: כל המלבין פני חברו ברבים כאילו שופך דמים וכו' דאזיל סומקא ואתי חיורא. מכאן ששני סוגי שפיכות דמים הם: – רצח ממש, שעליו נאמר 'לא תרצח' בפתח, שפותח ומוציא את הדם לחוץ. ויש סוג

לעומת זה הפסוק בפרשת "ויקהל" מדבר על תלמידי חכמים, שכל ימות השבוע מתייגעים על תלמודם, ממילא 'ששת ימים תעשה מלאכה' – הם לומדים והמלאכה נעשית ע"י אחרים. אבל 'ביום השביעי יהיה לכם' ... השבת נועדה 'לכם' לצרכיכם, יכולים אתם לנוח קמעא ...

כי ששת ימים עשה את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בהם וגו' על כן ברך ה' את יום השבת ויקדשהו: (כ יא)

אומר הגאון ה"ישועות מלכו" מקוטנא זצ"ל: בגמרא אמרינן: אילמלי משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן מיד נגאלים. הנה בטור הלכות שבת מובא כי יש שתי שבתות, שבת זכרון למעשה בראשית, ושבת זכרון למתן תורה, ויש גם שבת נוספת זו שלעתיד – יום שכולו שבת. וזה כוונת הש"ס: אילו שמרו ישראל שתי שבתות – שבת בראשית ושבת מתן תורה, אז היו זוכים לשבת השלישית – שבת שלעתיד.

הרה"ק הרבי ר' זושא זי"ע דקדק: דהול"ל 'על כן ברך ויקדש ה' את השבת'. וביאר דהכי פירושו: 'על כן ברך ה' את יום השבת', והאי 'ויקדשהו' הכוונה על אדם שמקדש את השבת, שגם עליו חלה ברכה מיוחדת.

כבד את אביך ואת אמך למען יאריכון ימיך על האדמה אשר ה' אלקיך נתן לך: (כ יב)

אומר רבי סעדיה גאון: למה קבע הכתוב אריכות ימים כשכר לכיבוד אב ואם? – כי לפעמים חיים האבות עם הבנים זמן ארוך והאבות הם למעמסה על הבנים, וכלכלתם וכבודם יכבדו עליהם. לכן נקבע שכר המצוה הזאת באריכות ימים, כלומר עליך לכבדם ותזכה גם אתה לאריכות ימים, כי אם תצטער על חייהם, דע שעל חיך אתה מצטער, אך חיך אתה קובע.

כותב הרע"ב זצ"ל: מה ראתה התורה לציין שכר כיבוד הורים 'למען יאריכון ימיך', מה שלא עשתה כן ברוב המצוות, שלא פרטה מה שכרן, אלא, שאם יתרשל אדם במצוה זו בדין הוא שגם בניו לא יכבדוהו, ואז לא כדאי שיאריך ימים, כי בזקנותו יצטרך לעזרת בניו... אבל אם יכבד הוריו אז בבוא העת יכבדוהו בניו, ותהא זקנותו טובה ומאושרת.

'לא תחמוד' הוא גם הבטחה, אדם שנזהר בתשע הדברות הקדושות ומקיים אותם, ודאי שלא יחמוד. ועפי"ז מבאר ה"נועם מגדים" את מה שכתב הרמ"א בשו"ע: שלא יתבייש מפני בני אדם המלעיגים עליו וכו', ויש להבין איך שייך לצוות על האדם שלא יתבייש מפני המלעיגים עליו, והלא זהו דבר התלוי בלב? אמנם הענין הוא כי דברי הרמ"א נמשכים למש"כ קודם לזה 'שויתי ה' לנגדי תמיד', היינו כי אם יקיים אדם ה'שוית' כראוי – אז ממילא יהיה לו הכח לחגור עוז כנגד המלעיגים עליו, שהרי הקב"ה עומד לנגדו ומה לו להתבייש מאדם זה.

הרבי ה"פני מנחם" זי"ע מביא שה"שפת אמת" זי"ע מביא קושית הראשונים האבן עזרא והרמב"ן ועוד, איך שייך ציווי לא תחמוד הרי הלב מעצמו חושק ומתאוה, ומתרץ השפת אמת שאף שאמנם הלב חושק וחומד, מכל מקום אהבת ה' וחמדת ה', התשוקות לדברים שבקדושה, צריכים לגבור ולהכריע את כל חמדות הלב האחרות, שלאדם צריך שיהיה רצון להשי"ת, לחפץ ולהקרב לעבודת ה', וזה הרצון יכריע ויבטל חמדת הבלי עולם.

בשם חסידים: אפילו אש רוחנית מחמת שיש אותה לרעך, אלא תחמוד מפני שהוא רצון ה'...

וכל העם ראים את הקולת ואת הלפידים ואת קול השופר ואת ההר עשן וירא העם וינעו ויעמדו מרחוק: (כ טו)

בשם הרבי מקאצק זי"ע: העם ראה והסתכל בחיצוניות של הדברים, בקולות ובברקים, משה ניגש אל הערפל אשר שם האלקים, ניגש אל הנקודה הפנימית.

ה"פרדס יוסף" מביא בשם ה"חידושי הרי"ם" זי"ע: שלכן כתוב 'וכל העם רואים את הקולות', כי בלשון הקודש לפעמים יש להכרה אחת כמה משמעויות, למשל 'לא תגנב', נוכל ח"ו לטעות "לו" תגנב, ויהיה הפירוש שבשביל דבר מצוה לשם שמים מותר לגנוב וכדומה, לכן היה צריך שיראו את הקולות איך כותבים 'לא תגנב' באל"ף, שאפילו לשם שמים ג"כ אסור לגנוב ודפח"ח. [אמנם לפני רבות בשנים שמעתי שהיה אצל ה"שפת אמת" זי"ע - שבא להכנס אליו הסופר החילוני נחום סוקולוב – שאז היה עדיין נראה כמו חרדי, ואמר

אחר שמקמץ דמו – הלבנת פנים – וזה נרמז ב'לא תרצח' בקמץ.

בתרגום אונקלוס: 'לא תנאף' – לא תגוף. אמר הרבי מסוקולוב זי"ע בשם סבו הרבי מקאצק זי"ע: עידון הגוף ופינוקו הוא גם כן מעין ניאוף.

עו"א: 'לא תגנב' – אין פירושו שלא תגנוב אצל הזולת, אלא אל תגנוב את דעת עצמך.

מספרים שהרבי ר' זושא זי"ע היה בידו עשרה רובלים, הלך והניח בתוך חומש בפרשת יתרו ליד הפסוק 'לא תגנוב'. הרגיש בדבר גנב אחד מבאי ביתו, הוציא את הכסף וחזר והניח חמשה רובלים ליד הפסוק 'ואהבת לרעך כמוך'. כשביקש הרבי ר' זושא את הכסף ולא מצאו במקום שהניחו חיפש עד שמצאו במקום שהניחו הגנב, ענה ואמר: כמה קדושים הם ישראל, וכמה שפל הוא זושא! אם יש לזושא עשרה רובלים, לקחם כולם לעצמו, ויהודי זה כשבא לידו סכום זה נוטל רק חציו, וחצי השני מניח לזושא כדי לקיים מצות 'ואהבת לרעך כמוך'...

לא תחמד בית רעך וגו' וכל אשר לרעך: (כ יד)

אומר ה"חתם סופר" זצ"ל: בתורה ישנן תרי"ג מצוות, ורבנן הוסיפו שבע מצוות, סך הכל שש מאות ועשרים מצוות, כמנין שש מאות ועשרים האותיות שישנן בעשרת הדברות, וזהו "כת"ר [שש מאות ועשרים] יתנו לך ה' אלוקינו" ומוסיף ה"חתם סופר": ששבע המצוות מדרבנן רמוזות בשתי המילים האחרונות שבעשרת הדברות – 'אשר לרעך':

א – אבילות. שבעה ימים מדרבנן.

ש – שמחה. שמחת חתן וכלה לשבעת ימי המשתה.

ר – רחיצה, מצות נטילת ידים.

ל – לחם. בשולי עכו"ם, פת עכו"ם.

ר – רשויות, עירובין.

ע – עמלק. פורים, קריאת המגילה.

ך – כהנים. חשמונאים, חנוכה.

הרה"ק רבי מיכל מזלוטשוב זי"ע אמר: ידועה הקושיא, כיצד אפשר להזהיר בלאו על דבר שאיננו בידי אדם, אפילו ירצה לא לחמוד יבא ללבו החימוד ממילא? אלא

ואומר אני: 'יורא העם' אם רואים ומסתכלים על מעשי הבורא באמונה פשוטה הרי טוב, אבל אם 'וינועו' מלשון נע ונד ופוסח על שתי הסעיפים בעיני בקורת וספקנות אז – 'ויעמדו מרחוק'.

עו"א בשם הרה"ק מרוז'ין זי"ע: אם רואים שהעם מתנועע ומתפללים, ולכן כחיקוי מתנועעים גם כן, אז – 'ויעמדו מרחוק'.

הבעש"ט הק' זי"ע אמר: מי שמתנועע ומתלהב כדי שיראה העם – 'ויעמדו מרחוק' – סימן הוא שהוא עדיין רחוק מה'.

הרבי מקאצק זי"ע אמר: אפשר לראות איך שהעם מתנועע ואפשר להתנועע גם בעצמו ובכל זאת – 'ויעמדו מרחוק'.

הרבי מביאלא זי"ע כותב: לרמז על מאמר הרבי מקאצק זי"ע על 'ושמתם את דברי אלה על לבבכם' שאלו הדברים יהיו מונחים כמו אבן על גבי הלב, באם ח"ו ינועו, שאין הד"ת מונחים בחוזק – אז 'ויעמדו מרחוק'.

עו"א: גם לרמז 'וכל העם רואים', אף שהשיגו מדרגות אך באם 'יורא העם' – מלשון רואה אני את דברי אדמו"ן שיש התפארות אז 'ויעמדו מרחוק'.

דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אלקים פן נמות: (כ טז)

הרה"ק רבי משה מקוברין זי"ע בעת עריכת השולחן בחג השבועות שאל: פסוק זה קשה להולמו, היתכן שישראל בשעת עלייתם הגדולה ביותר, סירבו לשמוע דבר ה' מיראת המות?
שינה ושילש הרבי את שאלתו עד שהתעלף, בעמל רב השיבו את רוחו.

בסעודת החג השניה סיים דבריו: 'פן נמות' – עיקר יראתם היתה שמא יוכרחו לעזוב את עבודת הבורא עלי אדמות, שהרי לשם כך ירדו לעולם, כי אין מחסור לה' במלאכים.

בספר "חשבה לטובה" מביא בשם ה"חידושי הרו"ם"

לו השפ"א ז"ל אימרה זו בלשון נוכח ש"אתה תראה", וכשיצא אמר נ. ס. שהיחיד שזיהה ישר מה מצבו ביהדות היה השפ"א...].

הרבי ר' בונם מפשיסחא זי"ע שואל: למה נרתעו והרי הפסוק הזה נאמר לאחר מתן תורה? רק הפירוש הוא, אחרי שזכו למעמד הר סיני ושמעו מפי הגבורה 'אנכי ולא יהיה לך', הגיעו למדריגה היותר גבוהה ולהשגות היותר נעלות. 'יורא העם' – ראו והכירו שהשיגו בידעת ה' את תכלית הידיעה, את 'ויעמדו מרחוק', שרחוקים הם מלהשיג את הנשגב מכל נשגב, "ואין חכמה אשר יודיעך ואין מדע אשר יגיעך".

בספה"ק תולדות יצחק" מהרה"ק רבי יצחק מנעשכיז זי"ע איתא שהכתוב מרמז שכל אחד מישראל יוכל לראות האורות הגנוזים בהתורה הקדושה, ואיך באים לידי זה, על זה אמר הכתוב 'את הקולות', רומז לאותיות מא' עד ת', כלומר על ידי הקולות של אותיות התורה ותפלה יבוא האדם לראות כל זה. אמנם הוא בתנאי שיהא 'ואת הלפידים' – שעסק התורה ותפלה יהיה מתוך התלהבות ובאהבה ויראה.

הרה"ק ה"אוהב ישראל" זי"ע מבאר: כי ראה רומז למדרגה גבוהה, והאות שראשי ישראל נקראים עיני העדה, וזה 'יורא העם' בהסתכלותם והביטו איך שהמצוות הם גדולים וחזקים ומי יוכל לעמוד בהם, וינועו לבבם, 'ויעמדו מרחוק', פירוש נתנו עצה ותחבולה להעמיד דברי התורה והמצוות ע"י סייגים והרחקות שעשו חז"ל כגון שניות לעריות, וזהו 'ויעמדו' עשו העמדה למצוות, ע"י 'מרחוק' פירוש ע"י הרחקות והסייגים שגדרו חז"ל.

האדמו"ר הזקן מסדיגורה זי"ע אמר: יש להבין מה תועלת היתה בעמידה מרחוק, הלא השי"ת מלא כל הארץ כבודו?

נכדו הרה"ק ה"כנסת מרדכי" זי"ע אמר בשמו: 'יורא העם', כשהעם רואים שמראים לו מן השמים נסים ונפלאות והם עוד זקוקים לקולות וברקים כהכנה לקבלת התורה – 'וינועו' – זעו ופחדו שהם עדיין במדרגה פחותה של אמונה ושל השגה בבחינת 'ויעמדו מרחוק'.

מחשבה זו מקובלת לפניו ית'.

מזבח אדמה תעשה לי וזבחת עליו את עלתיך ואת שלמיך את צאנך ואת בקרך: (כ כא)

ב"אורח לחיים" וכן ב"פני דוד" להחיד"א ועוד ספרים: שבשעה שאדם עומד להתפלל אל השי"ת צריך להיות זהיר להיות בעיני עצמו שפל כעפר. וזה שאמר הכתוב: 'מזבח' – מרמז לעבודת התפילה, 'אדמה' – מרמז לענוה ושפלות, 'תעשה לי' – שתהיה זהיר להתפלל בענוה והכנעה.

ברש"י: 'את צאנך ואת בקרך' פירוש לאת עלותיך ואת שלמיך.

אומר ה"פנים יפות": ואפשר לומר בפירוש הדברים מה שאומר הרמב"ן בטעם הקרבנות. כל עיקרו של הקרבן הוא, שיראה החוטא כיצד שוחטים את הקרבן, זורקים את דמו ושורפים את איבריו. אז יחשוב בלבו שבאמת היה הוא גופו ראוי לכל זה. וזו הכוונה כאן, הקב"ה רוצה בקרבן הצאן והבקר בתנאי שתחשוב ותרגיש שהקרבת את עצמך, כאילו דמך נקרב ובשרך נשרף. וזה "וזבחת עליו את עלותיך ואת שלמיך" – שלך, של גופך ונפשך – "את צאנך ואת בקרך", בשעה שאתה מקריב אותם.

שואל מו' רה"י שליט"א: עלותיך ושלמיך הם מצאן ובקר, ומלשון הפסוק נראה שהם ארבעה דברים נבדלים. ורש"י כבר עמד בקושיא זו וכתב את צאנך ואת בקרך, פירוש ל"את עלותיך ואת שלמיך".

ובדרך העבודה י"ל, כי בזמן ביהמ"ק קיים נאסר לאכול בשר תאווה רק באופן ששחטו הקרבן לשם שלמים הותר לאכול שאר הבשר, ולזה מרמז הקרא 'עולתיך ושלמיך' – לאלו שמקריבים לשם קרבן, ואלו שמקריבים כדי שיוכלו לאכול בשר התאווה, להם כתיב 'מצאנך ומבקרך', ואף ששניהם קיימו ההלכה כמו שהיא, הבדל גדול ביניהם כמובן.

וזה הרמז בקריאת עשרת הדברות שיש טעם העליון וטעם התחתון, וכולם מקיימים התורה, אך יש מי שמתכוון לעצמו ולגרמיה קעביד, וזהו טעם התחתון, אבל אדם צריך להתעלות להיות מטעם העליון להתדבק בתורה ולהתנהג על פיה משום רצון השי"ת

זי"ע שאמר: הכוונה, כי יראו אולי יפלו ממדרגתם מחמת שהתגלות גדולה כל כך אינה בתמידות, וחששו אולי כשתלקח מהם ההתגלות הגדולה הזו, לא יוכלו להשאר באותה מדריגה של יראת הרוממות שהיה בשעה ההיא, וזה 'פן נמות', וע"כ נאמר 'מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי' וגו' כל הימים. שיהיו תמיד בזו הבחינה להשתוקק כל כך שיתקיים בהם היראה לעולם. ועל זה נאמר 'תורה צוה לנו מורשה', היינו שעל ידי שנצטוו על ידי משה, נתקיים אצלם לירושת עולם.

ויאמר משה אל העם אל תיראו כי לבעבור נסות אתכם בא האלקים ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו: (כ יז)

אומר הרבי מקאצק זי"ע: פירוש "אל תחטאו", לא זאת היא היראה אשר חפץ בה ה'. כי היראה של "פן נמות" איננה כלל בבחינת יראת ה', רק "בעבור תהיה יראתו על פניכם". דוקא "יראתו", והיינו "לבלתי תחטאו" שהיראה תהיה שלא תתגעלו בחטא.

לא תעשון אתי אלהי כסף וגו': (כ ב)

אומר הרבינו בחיי: יש לפרש "לא תעשון אתי" – כשאתם עומדים בתפילה אתי לא תחשבו בכסף ובזהב אשר עמכם, שאם כן, מעלה אני עליכם כאילו עשיתם אלהי כסף ואלהי זהב.

שואל הרה"ק ה"דברי חיים" מצאנז זי"ע: מהו כפל הלשון,

'לא תעשון אתי וגו' לא תעשו לכם'. והנה כאן רמז הכתוב, כי אם אמנם: אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס [אבות א], ובדאי כל מחשבה של עבודת השי"ת בכדי להשיג כסף וזהב פסולה היא, אך, כאשר המטרה היא שע"י כסף וזהב יוכל לעסוק בתורה ועבודה מבלי כל הפרעה, או שכוננתו היא להרבות כבוד שמים בכך שיהיה לישראל כל טוב, בודאי שכוננה זו רצויה ומותרת, והוא שרמז הכתוב: 'ואלהי זהב לא תעשו לכם' – כלומר, אימתי פסולה מחשבת כסף וזהב, כאשר הם מיועדים להנאת עצמכם 'לכם', אך אם תהיה כוונתכם לכבודו ית', הרי

ולצורך שמים וגבוה.

זה ידקדקו מן השמים לראות אם באמת ראוי שיתנו לו מחמת מעשיו, ועי"ז יתגלה קלונו, אלא יבקש שהשי"ת יתן לו מתנת חינם.

וזשה"כ 'ולא תעלה במעלות על מזבחי' – היינו בעת שהאדם עובד עבודה זו תפילה לא יעלה במעלות לומר שמגיע לו לעשות מבוקשו מחמת מעלתו, 'אשר לא תגלה ערותך עליו' – כי אז יתגלה קלונו, וע"כ אין לבקש אלא מתנת חינם.

אומר הרה"ק המוהר"י מבעלזא זי"ע: בא וראה כי התורה ציוותה שהכבש של המזבח יהיה חלק ומשופע ואסרה לעשות בו מעלות, בכדי להורות לנו מעלת האחדות, כי בעוד שבמעלות זה העומד למעלה מנותק מזה שעומד למטה הימנו ואין לו כל קשר עמו, הרי כאשר הכבש הוא משופע וחלק, קיים קשר בין כל העולים בכבש המזבח, ומרומז בו המעלה הרצויה של התחברות ואחדות שבקדושה בין כל הדרגות, הן החשובים והן אלו הפחותים, לפיכך: 'ולא תעלה במעלות על מזבחי'.

ברש"י: והרי דברים קל וחומר, ומה אבנים הללו שאין בהם דעת הלקפיד על בזיונו, אמרה תורה הואיל ויש בהם צורך לא תנהג בהם מנהג בזיון, חברך שהוא בדמות יוצרך, ומקפיד על בזיונו – על אחת כמה וכמה. אומר ה"חתם סופר" זצ"ל: מיד לאחר פסוק זה נאמר: 'ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם'.

ללמדנו – אומר החת"ס: שאת משפט האבנים הזה יש לשים לפני עם ישראל, וללמד אותם שכשם שלא פוגעים באבנים – כך אין פוגעים בבן אדם !!!

ה פ ט ר ה

כי ילד ילד לנו בן נתן לנו ותהי המשרה על שכמו ויקרא שמו פלא יועץ קל גבור אבי עד שר שלום: (ישעיהו ט ה)

פירש ה"חתם סופר" זצ"ל: פי' שהילד יהיה בן משפיע לרבים תורה וזכיות ולא בת המקבלת שפע בזכות אחרים. 'ותהי המשרה על שכמו' – פי' שתהיה המשרה וממשלה לא על ידי מקל והך על קדקדם, אלא 'על שכמו' – היינו סבלנות, שיסבול עול טורח הציבור ע"ד 'ויט שכמו לסבול' עי"ז 'היה המשרה עליו' וע"כ יקרא שמו 'שר שלום'. ודפח"ח.

ואם מזבח אבנים וגו' כי חרבך הנפת עליה ותחללה: (כ כב)

ברש"י: ותחללה – הא למדת שאם הנפת עליה ברזל חללת, שהמזבח נברא להאריך ימיו של אדם והברזל נברא לקצר ימיו של אדם, אין זה בדיון שיונף המקצר על המאריך.

עפ"י דין זה מבאר ה"דעת קדושים": [יור"ד סי' רפ"ט א] מה ששמע בשם הבעש"ט הק', שנכון שלא לקבוע מזוזה בתיק של ברזל, כי המזוזה מאריכה את ימי האדם שנאמר 'למען ירבו ימיכם' וכו', והברזל מקצר ואינו בדיון שיונף המקצר על המאריך, אבל בשאר מיני מתכות אין נוהגים להיזהר כי רק בברזל שייק מקצר. וכתב שלמעשה אין קפידיא כ"כ בתיק מברזל.

וכן מובא מהגאון הסטייפלע זצ"ל, שהאידיא כיון דדשו בה רבים "שומר פתאים ה'", ושבביתו של החזון איש היתה מזוזה בתוך תיק ברזל.

ולא תעלה במעלות על מזבחי אשר לא תגלה ערותך עליו: (כ כג)

אומר הרבי ר' אלימלך בספה"ק "נועם אלימלך": יש לומר שרמזה לנו התורה דרכי התשובה, איך יתנהג האדם, דבזמן שביהמ"ק היה קיים היו הקרבנות מכפרים, ועכשיו בעוונותינו הרבים שאין לנו מזבח, התורה הקדושה מכפרת, ע"ד שאמרו חז"ל הרגיל ללמוד דף א' ילמד ב' דפין ונמצא התורה נקראת "מזבח" שמכפרת כמו מזבח.

ויאמר הכתוב "לא תעלה במעלות על מזבחי", כשתרצה לעלות על מזבח, דהיינו לשוב על עוונך – לא תעלה עם מעלות שתחשוב בדעתך שיש לך איזה מעלות, וגם לא תלך מיד בהתחלתך במעלות ובמדרגות צדיקים גמורים, רק מתחילה תרגיל את עצמך בהדרגה ממדרגה למדרגה בהכנעה גדולה. "אשר לא תגלה ערותך עליו" – רוצה לומר דאם לא כן סופך להתגלה קלונו וערותך.

ב"אורח לחיים" מבאר הכתוב בענין התפילה, שצריכים להתפלל על כל צרכי האדם, בין בעניני רוחניות על חכמה בינה ודעת, ובין בעניני גשמיות על בני חיי ומזוני וכדו', רק צריך להיזהר בשעה שמבקשים מהשי"ת, שלא לבקש כלל מחמת שמגיע לו, כי באופן

באותה הזדמנות ביקשו החסידים להתברך שלא יקרה להם אסון בדרך חזרתם, פתח הרה"ק מבעלזא ואמר: מצינו אצל יתרו ששלח לבקש ממשה שיצא לקראתו, "אם אין אתה יוצא בגיני צא בגין אשתך, ואם אין אתה יוצא בגין אשתך צא בגין שני בניה", ובדאי לא היה יתרו מחפש ורודף כבוד, כי אין זה דרך מקבלי התורה לבקש יקר וגדולה בעוה"ז, רק "כאשר ירצה אדם לנסוע לצדיק אמת, אזי מעמיד היצר הרע ומזמין לפניו מניעות גדולות, והעצה היא להסתיר נסיעתו". אמנם דבר זה יכול האדם לעשות בתחילת דרכו, להטעות את השטן ולומר לו שהוא נוסע לצורך עסקיו וענייניו הגשמיים, אך כאשר הוא מתקרב אל רבו ושוב אינו יכול להסתיר את נסיעתו, "אז מוטל על הצדיק לקחת אותו תחת עיני השגחתו עד שיחזירנו לביתו לשלום".

ולכן דייק רש"י בלשונו וכתב: "מה שמועה שמע ובא" ולא נקט "והלך", כי תחילת הליכתו היתה בהסתר ולא גילה לאן פניו מועדות, אך כאשר התקרב אל המדבר אז נתגלתה תכלית ביאתו, והשטן הפריע בעדו מלהתקרב בדרכו, והיה נצרך סיוע של שמרע"ה, וען כן ביקש "צא בגיני".

ועפ"י הדברים האלה הוסיף הגר"ש מראדומישלא זצ"ל לפרש, מה שאמר משה ליתרו 'כי על כן ידעת חנותנו במדבר והיית לנו לעינים' [במדבר י לא], ודייק ואמר לו לשון עבר ולשון עתיד ולשון חביב [כמ"ש רש"י שם] וכולהו איתנייהו בהו "כי השגחת עיני הצדיק הוא בעבר ובעתיד עד שיעמידנו לביתו בשלום".

***

אחד מגאוני פולין בדור שלפני מלחמת העולם השנייה, היה הגאון רבי יוסף שטיינרטר הי"ד, הוא נודע כגאון עצום ששלט בכל מכמני התורה, שאיפה המפעמת בלב כולנו, והוא זכה להגשימה, ובהצלחה גדולה.

לימים, סיפר הגאון רבי שמואל הלוי ואזנר ה"שבת הלוי" זצ"ל כי פגשו בפולין, וכשנכח בגאונותו המופלגת ובשליטתו המלאה בכל התורה כולה – ניצתה בו גחלת ה"קנאת סופרים" והוא שאל את רבי יוסף: "אמור נא לי, כיצד זכית לזה? כיצד זכית שכל

מבאר "דבש השדה" בשם הרה"ק מבוטשאטש זי"ע: מה פירוש המילים "אבי עד שר שלום"? שקיימים שני אופנים להגדרת הקשר בין עם ישראל לבין הקב"ה: קשר בין אב לבן או קשר בין שר לעבדו.

קשר זה תלוי בנו: כאשר אנו נוהגים כלפיו כבנים, אף הוא אב לנו, וכאשר אנו נוהגים כלפיו כעבדים, הרי הוא כשר.

הדרך בין הנהגת בנים לעבדים תלויה בשלום השורר בינינו, כשהשלום מעיד על היותנו בנים, ולהיפך – המחלוקת – על היותנו עבדים.

על כך אומר הפסוק: 'אבי עד שר' – אם רצונך לדעת אם הקב"ה הוא 'אב' או 'שר' כלפך, 'שלום' – בדוק את מידת השלום שבך, ולפי זה תוכל לקבוע זאת...

אמרות טהורות שנאמרו ע"י צדיקים זי"ע

בענינים שונים:

ב"מפי ספרים וסופרים":

בספר "קול יעקב" מביא מהגר"ש מראדומישלא זצ"ל ששמע מחסיד זקן מפולין, שבצעירותו רצה לנסוע אל הרה"ק המהר"ש מבעלזא זי"ע ליום הפורים, אך לא היה לו דרכון חוקי כדי לעבור בין הגבולות, ולכן היתה הנסיעה כרוכה במסירות נפש של ממש, ואעפ"כ יצא עם אחוזת מרעיו כדי לשהות אצל רבם ביום הפורים. ויהי בהיותם בדרך הבחינו בהם שוטרי הגבול וירו לעברם עם כלי המשחית אשר בידיהם, וכפסע היה בינם לבין המות, ורק בניסי ניסים ניצלו בחסדי השי"ת והגיעו למחוז חפצם לחיים ולשלום ביום תענית אסתר זמן קצר קודם קריאת המגילה, וזכו לשמוע את הקריאה מפ"ק של הרה"ק מבעלזא.

בסיום הקריאה ניגשו אל הרבנית מ' מלכה ע"ה, וסיפרו לה על כל החסד אשר עשה עמהם ה' בדרך, שהצילם מיד השוטרים, ובזאת בקשו שתכניס עבורם "מזונות" אל הרבי כדי להודות ולהלל להקב"ה על הניסים, ונעתרה להם הרבנית וסיפרה לפניו דברים כהוויתן, נענה הרה"ק המהר"ש ואמר: "כדאית היא המסירות נפש כדי לשמוע את קריאת המגילה שלי..."

התורה כולה שגורה על פיך?"

"אך כשבאים אלי יהודים ומספרים בכאב על בעיותיהם על 'מס הכנסה', איני יכול כל כך להשתתף ולהבין כראוי, כי לא עברתי את זה בעצמי, ולכן צריך היה שהרשויות יתחילו לגבות מהרבי'ס 'מס הכנסה' – כדי שייטיבו להרגיש בצרתו של יהודי נכנס אליהם בעניין זה..."

***

סיפר כ"ק האדמו"ר מטאלנא שליט"א:

פעם אחת אירע שהרבי ה"פני מנחם" מגור זי"ע, התלונן בבוקר על עייפות גדולה מצטברת, לאחר ששני לילות הוא כמעט ולא ישן [והיה בזה נפק"מ לענין רפואי שהיה צריך לעבור]. ואכן, הרופא, שפגשו באותו יום, אמר שיש לו שקים (זעק) תלויים מתחת לעיניו, מחוסר שינה, והוא אישר שאכן הוא לא ישן.

בנסיעתנו, גילה כי לא ישן משום איזו שהיא צרה של אדם שהזכיר את עצמו, אותו אדם היה תלמיד חכם מופלג והדבר הדיר שינה מעיניו. מספר האדמו"ר מטאלנא שליט"א: העזתי פני ואמרתי שאולי אפשר יהיה להשתמש באמצעים מלאכותיים כדי להקל על בעיית חוסר השינה, כפי שהרבה אנשים עושים. הרבי הזדעזע ואמר: הן על כגון דא אמרו חז"ל [ברכות יב:]: "צריך שיחלה עצמו עליו", ואני אעשה פעולה להקל על שנתו? אותו יהודי מתענה ואני אישן טוב בלילה? – תפקידי במצב כזה הוא ש"לא" לישון, כי אם לא כן, במה הנני "רבי"?!...

***

מספר הרב דינקל שליט"א – משב"ק של הרה"ק רבי יוחנן טברסקי מטאלנא זי"ע:

"זכיתי להיות המשב"ק של הרבי זצ"ל מספר הרב דינקל כשיותר מנימה של געגוע נשזרת בקולו. "באחת הפעמים הגיעה מעטפה אל הרבי. את המעטפה הזאת שלח הגאון רבי שמואל ברוך ורנר זצ"ל, אב"ד בתל אביב, שהתגורר בבני ברק, והיה מוכר כגאון בתורה, אבל לא היה לו איזה קשר מיוחד לחסידות, בטח לא לחסידות טאלנא והנה הוא שולח לרבי מטאלנא קוויטל

השיב הגאון: "אומר את האמת, נמנית על קבוצת בחורים צעירים, שבגיל צעיר מאוד החלטנו שמידי יום ישישי בצהרי היום, נתלבש בבגדי שבת ונצא לבית הכנסת, שם למדנו שעות ארוכות בהתמדה ובצלילות הדעת שאין לתאר, עד לכניסת השבת, השעות המיוחדות הללו בהן למדנו בשלווה וברוגע כשאנו כבר מוכנים לשבת, העובדה כי קיבלנו את השבת מתוך לימוד תורני מעמיק ונפלא – הן שעמדו לנו לזכות בהצלחה כבירה כזו!"

***

כשבא הגר"ח מבריסק זצ"ל לבחון את ילדי הת"ת בעירו, שאלם שאלה: הגאון בעל ה"הפלאה" זי"ע, רבה של פרנקפורט שמע בליל שבת באישון לילה שגנבים חדרו לביתו והבין שמן הסתם מבקשים הם לגנוב את פמוטי הכסף שעל השולחן, ביקש להצילם מאיסור טלטול מוקצה, וקרא: "אל תיקחו את הפמוטים הרבי מפקירם, ותוכלו לקחתם במוצאי שבת!"

ושאל את הילדים: "מדוע אמר שהוא מפקירם, מדוע לא הסתפק בהבטחה שבמוצ"ש יתנם להם במתנה?"

לא ידעו להשיב. ורבי חיים ענה: "אילו היה מודיעם שיתנם במתנה לאחר השבת היו בינתיים עוברים על איסור 'לא תחמוד', לפיכך הודיעם שהוא מפקירם מעתה.

***

סיפר הרה"ח ר' שמחה קרקובסקי הי"ו:

פעם אמר לי הרבי ה"ברכת משה" מלעלוב זי"ע [הוא היה משב"ק], שצריך היה להתחיל לגבות מהרבי'ס – האדמו"ר'ם 'מס הכנסה'. והסביר הרבי כוונתו: כשבאים אלי יהודים עם צער גידול בנים אני מבין אותם, גם אני עברתי זאת. באים עם צער פרנסה אני כל כך מבין אותם, כשבאים עם בעיות בריאות אני מבין את זה.

סיפורי השבוע

החמישי למאי 1945 למניינם, מוצא את הצבא האמריקאי מביס את הצבא הגרמני באיזור מחנה ההשמדה 'נינסקירכן', אותו מחנה שהוקם בתוך יער עבות ודחוס, שגם בצהרי היום החשיכו עציו את המקום. חיילים אמריקנים מפטרלים בשטח ומעניקים את הטיפול הראוי לחיילים גרמנים שמתגלים בסביבה, ולפתע משתחלים מן היער עוד שלושה עטויי מדים של אס. אס.

שלושה חיילים אמריקנים, שניים כהי עור ואחד בהיר עור, מזנקים לכיוונם ממכונית צבאית ומכריזים "האלט! (עצור), "דוקומנטט" (מסמכים).

האמריקנים מנופפים בכלי נשקם בתנועה מאיימת, ואחד מאלו שהבליחו מתוך היער וצועק: "ג'ואיש! יודע! "עבריי!" ('יהודי' – באנגלית וברוסית). על מנת להוכיח את יהדותו שולף האיש מסמך מכיסו ומעבירו לאמריקני, הלה מעיין בו ומבחין בצלב הקרס הגרמני מתנוסס, החשד כלפי השלושה הולך וגובר, ובאירופה שאחרי המלחמה לא זקוקים המנצחים לאישור בג"ץ על מנת לענות את הגרמנים הנאצים.

לפתע מתנתק האמריקני בהיר עור משני החיילים האחרים, מתקרב אל השלושה וצועק ביידיש: "דו ביסט א ייד?" (אתה יהודי?).

"יא" ! (כן).

"דו קענסט דאווענען ? קענסט שמע ישראל?" (אתה יודע להתפלל? יודע שמע ישראל?).

"יא" ! (כן)

"הגרמני" פותח בבכי, ובקול שמזעזע את כל היער צועק: "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד". החייל האמריקני קופץ עליו, שניהם מתחבקים ומתנשקים ובוכים יחדיו.

עם השם שלו ושל אמו, ושמות הילדים שלו... זה מאד הפתיע אותי, והחלטתי שאני חייב לבדוק מה מסתתר מאחורי זה.

בהזדמנות הקרובה, כשיצא לי לבקר בב"ב, עליתי לביתו של הרב ורנר זצ"ל, ושאלתי אותו גלויות, ילמדנו רבנו! אני ראיתי שהרב שלח קוויטל לרבי מטאלנא, ואני מאד סקרן לדעת איזה קשר יש לרב ולרבי מטאלנא..."

הרב ורנר קיבל אותי במאור פנים, וענה לי בשמחה על השאלה שלי, "יישנו ווארט חסידי, כמדומני בשם הרבי ר' דוד מלעלוב זי"ע, שמי שלא היה רבי בגיל שבע, לא יוכל להיות רבי גם בגיל שבעים. כלומר, להיות רבי זה משהו שעובדים עליו ממש מההתחלה.

אני למדתי עם הרבי מטאלנא ביחד בישיבה, והיינו ישנים באותו חדר במשך תקופה. אני זוכר עד היום את האופן המיוחד שבו הוא היה אומר 'קריאת שמע שעל המיטה', מדי ערב לפני שהלך לישון. איך הוא היה חוגר את הגרטל ואומר את הנוסח של ק"ש בהתעוררות גדולה, בבכיות ובתחנונים, נו, אם הוא היה רבי בתור בחור צעיר, בטח גם היום הוא רבי גדול, לכן שלחתי לו קוויטל".

***

אל רבי עזרא עטיה זצ"ל ראש ישיבת "פורת יוסף", הגיע אברך שעבר מבחן הוראה ורצה לקבל תעודת הסמכה. הרב ביקש ממנו להמתין, ולאחר מחצית השעה שב.

"היכן היה הרב?" התעניין התלמיד.

"נסעתי לעיר העתיקה". "למה!" "הדף שכתבתי עליו את הסמיכה הוא דף הנושא את חותמת הישיבה, ומאחר שרשום למעלה "ישיבת פורת יוסף בעיר העתיקה ירושלים" ואני נמצא כאן בעיר החדשה, כשאני חותם על מסמך כזה, אני משקר.

***

סיפור הגאון רבי שמשון פינקוס זצ"ל:

באחת השנים נכנסו גבאי העיר בריסק אל ביתו של רבם הגר"ח זצ"ל, וגילו לחרדתם כי בבית שורר כפור נוראי, אם נביא בחשבון את הקור האירופאי, בצירוף העובדה שהבית לא היה מחומם כלל, נוכל לקבל מושג מה אודות הקור הנורא ששרר בו...

כאשר התגלה הדבר לגבאי העיר, הם מיהרו לעשות מעשה. הם שלחו ומילאו את המחסן של האב בעצים, אשר די בהם כדי להספיק לחימום למשך תקופה ארוכה.

אלא שלאחר מספר ימים, כאשר שבו הללו לבקר את בית הרב, גילו שהמצב לא השתנה כלל וכלל... הכפור עודנו עומד בעינו...

"מה קרה", הם שאלו את הרבנית, "מדוע אינכם משתמשים בעצים ששלחנו לכם" התפלאו, אך הרבנית הסבירה כי העצים אזלו מזמן...

היא סיפרה, כי מיד כאשר נודע לרב שמחסן ביתו מלא בעצי הסקה, הוא הזמין את כל העניים ליטול מהעצים כאוות נפשם כדי לחמם את בתיהם, והללו לא היו זקוקים להזמנה נוספת... תוך שעות ספורות לא נותר במחסן אפילו כפיס עץ לרפואה.

חשבו הגבאים וחשבו, עד שעלה בדעתם רעיון מופלא כיצד יוכלו לחמם את ביתו של הרב, מבלי שתהיה לו אפשרות לחלק את כל עצי הסקה לעניים... הם הביאו אפוא מטען נוסף של עצי הסקה, מילאו את המחסן בשנית, ואף נעלו אותו כראוי, כאשר הפעם הם מבהירים לרבנית בלשון שאינה משתמעת לשתי פנים, כי העצים הינם רכוש הקהילה, וכי לרב וב"ב אמנם ניתנה רשות להשתמש בהם לצורך עצמם, אולם בשום פנים ואופן לא לחלק אותם לאחרים.

למחרת היום באו הגבאים לבדוק את מצב החימום

"שומר ישראל שמור שארית ישראל ואל יאבד ישראל האומרים שמע ישראל".

הסיפור המדהים הזה התרחש עם הניצול ר' אליהו הרמן, שהצטרף לשני יהודים נוספים במנוסה ממחנה ההשמדה "נינסקירכן" לאחר התבוסה הגרמנית.

בעל המעשה עצמו מעיד על ההתרחשות ותיאר את שקדם לה:

"... לפתע מתפרץ לצירף איזה גל עצמות וצועק לחלל: "אנשי הס"ס תלו דגל לבן, הניחו את נשקם!". אנו שומעים ולא מאמינים. האם זה חלום או תעתוע של חזיון לפני המוות?..."

בשטח מסביב לא נראה אף חייל גרמני. אבל כעת העיקר הוא להשיג משהו לאכול, לבסוף אני מצליח להגיע לאחד המחסנים.

את שארית הסוכר אני שופך לכיסי ואת קופסת הריבה אני מכניס למכנסיים שקשורים למטה כדי ששוב לא יקחו מממני בחוץ, ואני יוצא מהחלון.

בחוץ אני פוגש את שני האחים קליין, אני מציע לכם ללכת משם ביחד, הם מסכימים. ואנו מתחילים לצעוד ביער, לא יודעים לאן ללכת, אין שום סימן דרך – יער וסבך עצים, אנו עדיין פוחדים מן הס"ס שיכולים לירות עלינו מבין העצים, אולם ממשיכים קדימה.

לאחר זמן מה אנו רואים פתאום מבין העצים מכונית צבאית הפוכה, נבהלנו והתחבאנו בין העצים, אולם אין בסביבה שום תעוזה, אחד מאתנו מתקרב אל המכונית וסימן בידו שנתקרב, כשהתקרבנו בזהירות רבה ראינו חייל ס"ס הרוג. במכונית היו הרבה בגדי ס"ס חדשים, לא חשבנו הרבה, בחרנו לעצמינו מספר חליפות וזרקנו את הסמרטוטים שלנו שהיו מלאים במיליארדי כינים. כבר חדשים לא התרחצנו.

המדדים היו רקומים ברקמות ובסמלי הס"ס. ניסינו בעזרת חתיכת פח להוריד את הסמלים, אבל זה לא הלך. וזכרתי ששבת היום ואמרתי זאת גם לחברי".

ידידי חביבי**ראשית דבר את תודתי אביע****על החסד משמים שהחוברת ממשיכה****להופיע****ועל התחזקות הקשר בין כל בני החבורה****אשר זה בנפשי הדבר אפילו שיצריך יגיעה****נתפלל לקל אשר ברא ובידו לעזור ולהושיע****ונזכה לקבל התורה אשר היא הרפואה****ואך טוב וחסד ירדפוני ויחד נזכה לראות****המשיח מגיע****ועלו לציון מושיעים וכל מה שאנו צריכים****נושע בכפלים לתושיה****ידידכם אוהבכם**

בביתו של הרב, ולהפתעתם המוחלטת התברר להם כי הכפור עדיין שולט ברמה... "היתכן? טענו הגבאים באוזני הרבנית, "הלא אתמול הבאנו עצי הסקה, ואסרנו עליכם לזרוק את העצים לאחרים! אם העצים עדיין נמצאים – מדוע אינכם משתמשים בהם? ואם הם חולקו לעניים – הלא גזל יש בדבר, שכן לא ניתנו לכם אלא לצורך שימושכם הפרטי!" הוסיפו, והרבנית נענתה והסבירה:

"אתם בוודאי צודקים. הרב לא יכול היה לחלק את העצים לעניים – שכן גזל גמור יש בדבר, אולם דווקא משום כך סירב הרב להשתמש בעצים אלו, באומרו כי כל עוד אין לעניים איך לחמם את ביתם, גם הוא אינו מוכן לחמם את ביתו!"...

הרב פינקוס זצ"ל הגדיר את הסיפור כ"מעשה יהודי"... כי אמנם מי יכול לעשות מעשה שכזה? מי יכול להתנהג כך" רק יהודי!

זכותם תגן עלינו